

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Johan Nilsson

Den moderne "sysslomannen"

Examensarbete
20 poäng

Handledare
Karin Adlerkreutz

Ämnesområde
Avtalsrätt

Termin
VT 1998

SAMMANFATTNING.....	1
FÖRORD.....	2
FÖRKORTNINGAR.....	3
INLEDNING.....	4
SYFTE OCH AVGRÄNSNING.....	5
METOD.....	6
FORSKNINGSLÄGE.....	7
BESKRIVNING AV SYSSLOMANNEN.....	8
OM SYSSLOMANNAAVTALET OCH DESS INGÅENDE.....	9
HB 18 KAP. 1§.....	9
<i>Sysslomannaavtalet.....</i>	9
NJA 1992 s 16.....	12
<i>Bakgrund.....</i>	12
<i>Avgörandena.....</i>	12
<i>Kommentar.....</i>	13
NJA 1992 s 243.....	13
<i>Bakgrund.....</i>	13
<i>Avgörandena.....</i>	14
<i>Kommentar.....</i>	14
RH 1996:153.....	15
<i>Avgörandena.....</i>	15
<i>Kommentar.....</i>	15
ADVOKATER.....	16
BANKER.....	17
SAMMANFATTNING.....	17
SYSSLOMANNAANSVARET.....	18
UPPDRAGSTAGARENS OMSORGSPLIKT OCH ANSVAR.....	18
NJA 1981 s 1091.....	19
<i>Bakgrund.....</i>	19
<i>Avgörandena.....</i>	20
<i>Kommentar.....</i>	20
NJA 1992 s 502.....	20
<i>Bakgrund.....</i>	20
<i>Avgörandena.....</i>	21
<i>Kommentar.....</i>	21
NJA 1994 s 598.....	22
<i>Bakgrund.....</i>	22
<i>Avgörandena.....</i>	22
<i>Kommentar.....</i>	23
NJA 1997 s 65.....	23
<i>Bakgrund.....</i>	23
<i>Avgörandena.....</i>	23
<i>Kommentar.....</i>	24
RH 1995:88.....	24
<i>Bakgrund.....</i>	24
<i>Avgörandena.....</i>	25
<i>Kommentar.....</i>	25
RH 1995:136.....	25
<i>Bakgrund.....</i>	25

<i>Avgörandena</i>	25
<i>Kommentar</i>	26
RH 1996:47	26
<i>Bakgrund</i>	26
<i>Avgöranden</i>	27
<i>Kommentar</i>	27
RH 1996:153	27
<i>Bakgrund</i>	27
<i>Avgörandena</i>	28
<i>Kommentar</i>	28
SAMMANFATTNING.....	28
SLUTREDOVISNING OCH PRESKRIFTION.....	30
SLUTREDOVISNING, EN SKYLDIGHET ATT REDOGÖRA.	30
NJA 1966 s 54.	31
<i>Bakgrund</i>	31
<i>Avgörandena</i>	32
<i>Kommentar</i>	32
PRESKRIFTION.	33
NJA 1995 s 648.	34
<i>Bakgrund</i>	34
<i>Avgörandena</i>	34
<i>Kommentar</i>	35
SAMMANFATTNING.....	35
AVSLUTNING.....	36
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING.	39
PRIMÄR LITTERATUR.	39
SEKUNDÄR LITTERATUR.	39
FÖRFATTNINGAR.....	39
ÖVRIGT.....	39
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING.....	40
HÖGSTA DOMSTOLEN.	40
HOVRÄTTERNA.....	40

Sammanfattning.

Titel: "Den moderne "sysslomannen".

Kurs: examensarbete i förmögenhetsrätt.

Författare: Johan Nilsson

Handledare: Karin Adlercreutz

Nyckelord: uppdragstagare, syssloman, ansvar.

Uppsatsen försöker redogöra för vad begreppet syssloman kan innebära idag. Den inriktar sig på förhållandet mellan sysslomannen och hans huvudman, främst det ansvar som en syssloman har gentemot sin huvudman. Uppsatsen berör även hur ett sysslomannauppdrag uppkommer, samt hur det avslutas. Slutligen behandlas även frågan om preskription.

Förord.

Arbetet med att författa denna uppsats har inte alltid varit ett muntert och lätt arbete, oftast tvärtom. Ett stort problem har varit att det område uppsatsen berör behandlas relativt sällan i den juridiska doktrinen. Dock har jag fått hjälp och tips av min handledare, Karin Adlercreutz, och utan dessa tips skulle färdigställandet av uppsatsen ha varit avsevärt svårare. Därför riktar jag härmed ett stort tack till henne, och till alla andra som hjälpt mig.
Tack.

Lund, den 26 mars 1998,
Johan Nilsson

Förkortningar.

HB	Handelsbalk
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
RB	Rättegångsbalk
RR	Rådhusrätten
TR	Tingsrätten
ÄB	Ärvdabalk

Inledning.

Efter att ha studerat juridik i snart fyra och ett halvt år kan många tro att man som blivande jurist kan allt, eller i alla fall väldigt mycket inom juridikens värld. Tyvärr är fallet inte riktigt så. Då grundkursen i juridik var avklarad tyckte man att man kunde allt, och att juridiken var enkel och självklar. Nu, när man kan lite mer så inser man vad oerhört lite man kan jämfört med vad som finns att kunna. Till råga på allt finner man att det finns ett flertal områden där ingen egentligen vet vad som är rätt, men där många personer har åsikter om det. Vissa områden inom juridiken som är praktiskt viktiga tas för självklara och används dagligen, fast när saker och ting ställs på sin spets så visar det sig att i själva verket är de svåra och diffusa områden, och man är osäker på vad som egentligen är rätt. Ett av dessa områden rör begreppet syssloman.

Syfte och avgränsning.

Syftet med denna uppsats är att försöka redogöra för vad begreppet syssloman innebär. Denna uppsats kommer att inrikta sig på förhållandet mellan sysslomannen och hans huvudman, främst det ansvar som en syssloman har gentemot huvudmannen. Uppsatsen kommer även att beröra hur ett sysslomannauppdrag uppkommer, och hur det avslutas. Slutligen behandlas även den praktiskt väldigt viktiga frågan om preskription.

Det sysslomannabegrepp som kommer att behandlas i denna uppsats är kanske inte det rent traditionella begreppet där en syssloman endast utför rättshandlingar för sin huvudmans räkning, utan den kommer även att ta upp andra uppdragsförhållanden. Man måste fundera över om det traditionella begreppet är föråldrat, och se till sådana uppdrag som ofta förekommer idag. Omfattar sysslomannabegreppet även andra uppdrag såsom exempelvis rådgivning? Denna uppsats kommer att behandla olika former av vad man kan kalla intellektuella uppdrag, och försöka att redogöra för vad det ansvar som åligger uppdragstagaren gentemot sin huvudman omfattar.

Ett underområde som kommer att studeras lite närmare är när en advokat anses vara en syssloman. Detta på grund av att jag tror att det är ett praktiskt viktigt område, samt för att det ligger nära till hands för en juridikstuderande.

Uppsatsen kommer inte att behandla frågan om huvudmans bundenhet gentemot tredje man på grund av sysslomans handlande. Det är en fråga för en helt annan uppsats.

Metod.

Litteraturen som använts för den här uppsatsen kan delas in i primär och sekundär litteratur. Den primära litteraturen har använts i uppsatsen på ett direkt sätt genom att den utgjort grund och utgångspunkt för mina antaganden och beskrivningar, och därför även hänvisats till i fotnoter. Litteratur som inte är hänvisad till i fotnoter är den sekundära, vilken har fungerat mer som bakgrundsläsning.

Efter att ha studerat litteraturen och skaffat mig en utgångspunkt för antaganden och resonemang, har jag även för att få en bild av hur praxis ser ut studerat ett antal rättsfall från Högsta domstolen och hovrätterna. Rättsfallen hittade jag med hjälp av sökning i Rättsbanken, och hade som urvalskriterier att de skulle kunna beröra sysslomannaskapet och passa in i denna uppsats. Jag valde bort de rättsfall som angick förhållandet mellan huvudman och tredje man, då detta inte är relevant för den här uppsatsen. De flesta av de rättsfall jag fann behandlar ansvarsfrågor, men jag fann även en del andra intressanta fall.

Andra hjälpmedel jag har använt är Infolex, som har varit till stöd genom att ge en bra översikt över de rättsfall som var relevanta. Jag har även försökt hitta material på Internet, men det gav inget resultat. Måhända är inte sysslomannabegreppet av direkt intresse för de flesta internetanvändarna.

De flesta avsnitten följer mönstret att först kommer en överblick och teoretisk genomgång av ämnet kapitlet behandlar. Därefter följer oftast underavsnitt med en kort redogörelse för rättsfall som berör frågan, följt av en kort kommentar. I slutet av varje avsnitt sammanfattas innehållet i avsnittet, och det sker även en viss analys och reflektion.

Forskningsläge.

I den juridiska doktrinen har sysslomannaskapet inte behandlats så ofta. Det finns inte så många senare skildringar. Bernt Hasselrot har skrivit en del om ämnet, men det var på 1910- och 1920-talet. Den av hans böcker som jag använt mig av har dock ändå varit till hjälp, speciellt med avseende på gränsdragningsproblem som kan uppstå, t.ex. om någon är syssloman eller anställd.¹ Det finns dock senare skildringar. Hugo Tiberg och Rolf Dotevall behandlar i sin bok "Mellanmansrätt" naturligtvis sysslomän.² Boken är tyvärr ganska allmänt skriven och ger inte någon större vägledning med avseende på det problem som behandlas i denna uppsats. Ett annat verk som förtjänar att nämnas är Jan Hellners "Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt, 1:a häftet".³ Sysslomän behandlas mer ingående av Hellner och boken har varit till större hjälp än Tiberg och Dotevalls dito. En annan författare vars verk har varit till nytta under framställandet av den här uppsatsen är Bertil Bengtsson. Hans bok "Särskilda avtalstyper I" tar upp sysslomannaavtalet, och har varit till viss hjälp.⁴

¹ Hasselrot, Sysslomannaskap Aftalets begrepp och dess afgränsning mot andra närbesläktade aftal, Malmö 1919.

² Tiberg och Dotevall, Mellanmansrätt, upplaga 8, Stockholm 1988.

³ Hellner, Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt, 1:a häftet, upplaga 2, Stockholm 1993.

⁴ Bengtsson, Särskilda avtalstyper I, upplaga 2, Stockholm 1979.

Beskrivning av sysslomannen.

Det här avsnittet kommer att ge en introduktion till sysslomannaskapet. I senare avsnitt kommer en del problem redogöras för mer ingående, där också vissa intressanta rättsfall kommer att redogöras för samt analyseras.

Begreppet syssloman är ett gammalt begrepp och det är många idag som har en väldigt dålig uppfattning av vad det innebär. Sysslomannen är en något diffus figur. Han är inte anställd av sin huvudman, men samtidigt är han heller inte en helt fristående uppdragstagare, utan han befinner sig i gränslandet mellan anställning och en helt fristående uppdragstagare. Att avgöra om någon är en syssloman eller en helt fristående uppdragstagare är inte alltid helt lätt. För en helt fristående uppdragstagare är det ofta resultatet som är föremål för avtalet, och hur han åstadkommer detta är upp till honom själv. Han bär även oftast risken och ansvaret för uppdragets utförande själv, och man avtalar oftast om att han skall uppnå ett visst resultat. Det kan vara att uppföra en byggnad, projektera en väg, eller någonting annat. Är det istället fråga om ett anställningsförhållande har den anställde oftast mer strikta direktiv att följa. Det är ofta arbetet i sig som utgör föremål för förpliktelsen i ett anställningsförhållande, och arbetsgivaren bär risken och ansvaret för arbetets utförande. Att arbetstagaren tar på sig ansvar för att ett visst resultat skall följa av hans arbete torde inte vara så vanligt, och ett avtal som innebär att någon skall åstadkomma ett visst immateriellt resultat torde inte heller vara ett anställningsavtal. Det torde istället vara fråga om ett sysslomannaavtal. Sysslomannen är alltså ett mellanting mellan anställd och helt fristående uppdragstagare. Han skall ofta försöka uppnå ett immateriellt resultat, men måste göra det efter sin huvudmans anvisningar. Om man finner att ett uppdragsförhållande inte är ett helt fristående uppdrag, och det heller inte är fråga om en anställning, så torde man därefter kunna utgå från att man har att göra med ett sysslomannaskap.⁵

Som en ersättning för det något ålderstigna begreppet syssloman kommer jag i denna uppsats ibland hädanefter att använda uppdragstagare. Alla uppdragstagare är inte sysslomän, men i denna uppsats kommer syssloman och uppdragstagare att användas som synonymer, så även huvudman och uppdragsgivare. De två första benämningarna kommer i uppsatsen att avse mellanmän, dvs personer som utför rättshandlingar för sina huvudmäns räkning gentemot tredje man, och andra intellektuella uppdragstagare.

Det finns ett flertal sorters mellanmän. Som exempel på detta kan nämnas fullmäktig, ombud, och kommissionärer. Ett flertal av dessa figurer som florerar inom mellanmansområdet är specialiserade. Sysslomannabegreppet är dock ett mer övergripande begrepp och sträcker sig i stort sett över hela mellanmansområdet.⁶

De lagrum som förr reglerade de flesta mellanmanssituationer var HB 18:e kapitel. Idag regleras många mellanmansförhållanden av speciallagstiftning som exempelvis Fastighetsmäklarlagen.⁷ Man kan därför lätt tro att HB 18:e kapitlet har spelat ut sin roll. Till viss mån kanske det stämmer, framförallt för de situationer som blivit specialreglerade. Men med tanke på det som nämnts ovan om intellektuella sysslomän, torde reglerna i fråga dock fortfarande vara mycket väsentliga.

⁵ Resonemanget i detta stycket utgår från Hasselrots resonemang om skillnaden mellan ett sysslomannaavtal, arbetsbeting och tjänstelega, s 44 ff. Jag har i mitt resonemang i stort jämfört en tjänstelega med det som vi kallar anställning. Se Tjänstelega, s 224 i Juridikens termer, Bergström, Eek, Håstad och Lindblom, upplaga 7, Stockholm 1988.

⁶ Tiberg, s 17.

⁷ Fastighetsmäklarlag (1995:400).

Om sysslomannaavtalet och dess ingående.

HB 18 kap. 1§.

Lydelsen av HB 18 kap. 1§ är:

”Varder man av annan ombuden, att å dess vägnar något syssla och uträtta, och säger där ja till; tage fullmakt, och ligge där sedan hans vårdnad å; gøre och redo och besked för det han om händer får.”

Det den grundläggande bestämmelsen för sysslomannaförhållanden. I detta lagrum finner man några viktiga delar i ett sysslomannaförhållande, nämligen sysslomannaavtalet, sysslomannens omsorgsplikt och dennes redovisningsskyldighet gentemot huvudmannen.

Sysslomannaavtalet.⁸

Grunden för varje uppdragsförhållande är det uppdragsavtal som ingås mellan uppdragstagaren och uppdragsgivaren. Detta avtal har inga formkrav. Det kan ingås muntligen, skriftligen eller på något annat sätt såsom genom konkludent handlande. Något som man kanske bör tänka på är att det ofta är betydligt lämpligare ur bevishänseende att använda någon form av skriftligt avtal jämfört med ett muntligt avtal. Sysslomannaavtalet visar stora likheter med fullmaktsavtalet. Därav följer att sysslomannaavtalet även bör innehålla uppdragstagarens behörighet samt eventuellt även befogenheten. Om möjligt bör med tanke på eventuella problem som kan uppkomma även andra viktiga punkter behandlas såsom uppdragets utförande, varaktighet, slutförande, redovisning samt i förekommande fall uppdragstagarens remuneration.

Ett sysslomannauppdrag kan vara av olika slag. Det kan vara avsett att gälla för en längre period, eller endast för ett enskilt uppdrag. Skall det gälla viss tid är det mycket lämpligt att detta tas med i avtalet. Om avtalet endast avser ett uppdrag är det även lämpligt att redogöra för vad för uppdrag det rör och vad för direktiv som finns för dess utförande. Detta är relativt naturligt knutet till uppdragets upphörande. Om inget speciellt är bestämt torde man ofta kunna utgå från att uppdraget gäller tills vidare. Hur uppdraget sägs upp och formen för detta torde även det vara en viktig del av uppdragsavtalet.

En väsentlig del av alla sysslomannaavtal är frågan om förtroende. Det är ofta väldigt viktigt för uppdragsgivaren att denne känner ett förtroende för sin uppdragstagare. Om förtroendet försvinner torde inte uppdragsgivaren vara tvungen att låta uppdragstagaren slutföra uppdraget.⁹

Ett uppdrags- eller att sysslomannaavtal kan som nämnts ovan ingås på ett flertal sätt. Principerna för detta är i huvudsak samma som gäller vid ingående av andra avtal. Självklart uppstår även i fråga om sysslomannaavtal ibland problem, som exempelvis kan röra om ett avtal ingåtts över huvud taget. En annan fråga av stor betydelse är gränsdragningen mellan sysslomannaavtal och andra uppdragsavtal. Detta har främst betydelse vid preskriptionsfrågor. Nedan i detta kapitel kommer bl.a. dessa frågor beröras.

⁸ Detta avsnitt bygger till viss del på avsnitt 7.2 i Hellners bok.

⁹ Hellner, s 198.

När man pratar om sysslomän är de uppdragstagare som vanligen avses de som handhar immateriella tjänster och prestationer åt sin uppdragsgivare. Typiska exempel på dessa uppdragstagare är advokater, revisorer, banker, mäklare och konsulter.¹⁰

Gränsdragningen mellan sysslomannaavtal och andra uppdragsavtal är som nämnts inte alltid så lätt att göra. En syssloman utför typiskt sett uppdrag som innebär att han företar rättshandlingar eller sköter ärenden hos en myndighet för sin huvudmans räkning. Det kan vara en advokat som sköter ett domstolsärende åt sin huvudman. Andra uppdrag kan vara att köpa och sälja egendom åt sin huvudman, eller att utföra speditiionsuppdrag. Handelsagenter och kommissionärer är också att anse som uppdragstagare. Ombesörjer uppdragstagaren sin huvudmans ekonomiska angelägenheter kan han anses som en syssloman, även om det bara är en liten del av hans uppdrag att ingå avtal.¹¹

Vad som faller in under begreppet syssloman är något oklart. I doktrinen har framförts att inte alla immateriella uppdrag är att anse som sysslomannauppdrag.¹² Idag finns det en uppsjö av olika yrken som inte riktigt passar in under traditionella mönster. Man kan som exempel nämna alla olika former av konsulter, rådgivare och andra former av uppdragstagare som arbetar med immateriella uppgifter. Likheten med det traditionella sysslomannabegreppet är väldigt påtaglig, och samma regler torde gälla för alla immateriella uppdragstagare.¹³ Det är allmänna rättsgrundsatser som reglerar de immateriella uppdragen, och dessa stämmer väl överens med bestämmelserna om sysslomän i HB 18 kap. Bengtsson har framfört att gränsdragningen främst spelar roll vid tillämpningen av preskriptionsregeln i HB 18 kap 9§.¹⁴ Jag har svårt att se varför man inte skall tillämpa även denna regel för alla immateriella uppdrag då det i övrigt är samma bestämmelser som gäller. De bestämmelser som reglerar förhållandet mellan immateriella uppdragstagare och deras huvudmän är idag oftast rent avtalsrättsliga. De agerar dessutom ofta inom områden där det finns risk för ekonomiska förluster. Dock utför de inte alltid rena rättshandlingar. Jag anser att de immateriella uppdragstagarförhållandena är av sådant slag att de torde falla in under det gamla sysslomannabegreppet. Man borde därför få vägledning av de gamla bestämmelserna om sysslomannaskap i Handelsbalkens 18:e kapitel. Dock är inte själva lagtexten direkt utförlig, och dessutom är den gammal och svårläst. Det som finns till förfogande då är rättspraxis. Oavsett om det är rätt eller fel att använda sysslomannabegreppet på alla immateriella uppdragstagare kan man likväl se till rättsfall som rör frågan om immateriella uppdragstagares ansvar gentemot sina huvudmän för att få vägledning vilka principer som gäller. Detta för att både sysslomän och immateriella uppdragstagare är just uppdragstagare, och de interna förhållandena mellan huvudman och syssloman respektive uppdragsgivare och uppdragstagare är så lika. Med avseende på deras ansvar gentemot huvudmännen kan man få god vägledning, och dra slutsatser ex analogia ur de flesta rättsfall som rör uppdragstagare. Ett visst stöd för detta kan man finna i Hellners ”Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt” där han under avsnittet om immateriella tjänster behandlar sysslomän och andra uppdragstagare, och inte särskiljer de båda begreppen när han berör en uppdragstagares ansvar gentemot sin huvudman.¹⁵

En uppdragstagare kan ofta inte utan vidare överlåta uppdraget på någon annan. Detta strider mot förtroendedelen av uppdragsavtalet. Dock borde det inte vara något problem att överlåta mindre delar av ett uppdrag till andra. Ger uppdragsgivaren sitt medgivande är det inget

¹⁰ Tiberg, s 25.

¹¹ Bengtsson, s 149 f.

¹² Ibid, s 172 f.

¹³ Ibid, s 172 f.

¹⁴ Bengtsson, s 150.

¹⁵ Hellner, s 193 ff.

problem.¹⁶ Man kan för att få hjälp i bedömningar och frågeställningar om sysslomannaskap studera Kommissionslagen och dra slutsatser ex analogia.¹⁷ Kommissionslagen är tillämplig på förhållanden som är väldigt liknande de som gäller mellan en syssloman och hans huvudman. En kommissionär åtar sig också att utföra uppdrag för sin kommittents räkning gentemot tredje man.¹⁸ Kommissionären är inte en helt fristående uppdragstagare och heller inte anställd av kommittenten utan något mellanting, precis som sysslomannen. Den stora skillnaden är egentligen att här rör uppdraget handel med varor värdepapper och annan lös egendom, men när det gäller sysslomannaskapet är uppdraget ofta av immateriellt slag. I Kommissionslagen stadgas det att om en kommissionär eller en kommittent vill avsäga sig uppdraget så står det honom fritt att göra det.¹⁹ I och för sig måste alltid eventuella uppsägningstider iakttagas, annars ådrar sig uppsägande part skadeståndsskyldighet. Detta torde med all sannolikhet även vara fullt tillämpligt även på sysslomannaskapet. Dock finns det ytterligare en regel som icke får glömmas. Om en kommissionärs uppdrag återkallas eller förfaller, oavsett om han själv har avsagt sig uppdraget eller inte, måste han vidtaga de åtgärder som behövs för att skydda kommittenten mot förlust tills denne själv är i stånd att tillvarata sina intressen.²⁰ Detta gäller endast om det kan ske utan väsentlig kostnad eller olägenhet för kommissionären. Även detta bör kunna tillämpas utan problem på sysslomannaskap. Det finns även situationer som kräver att uppdragstagaren fullgör sitt uppdrag. En läkare kan inte lämna sin patient mitt under pågående operation även om han så skulle vilja, eller om mot all förmodan meningsskiljaktighet skulle uppstå, om ingen annan läkare träder in istället.²¹ Det här är endast ett exempel, och det finns självklart fler situationer där denna regel gäller.

Ofta uppkommer frågan om ett anbud har accepterats genom passivitet, dvs genom en underlåtenhet att besvara anbudet. Bengtsson menar att eventuellt kan vissa typer av sysslomän såsom exempelvis advokater bli bundna av en sådan typ av regel.²² Dock är detta inte normalfallet enligt Bengtsson, utan en passivitetsregel skulle endast vara tillämplig på sysslomän som yrkesmässigt åtar sig liknande former av uppdrag. Med tanke på vad som nämnts ovan om likheter mellan ett sysslomannaskap och ett kommissionärsförhållande bör man även studera Kommissionslagen. Ifråga om avtalsbundenhet genom passivitet gäller att den kommissionär som underlåter att meddela sin kommittent att han inte åtar sig det uppdrag som kommittenten anmodat honom att utföra blir bunden att utföra uppdraget.²³ Dock gäller detta endast under vissa förutsättningar. Kommissionären måste bedriva sin verksamhet yrkesmässigt, kommittenten och kommissionären skall stå i affärsförbindelse med varandra, samt uppdraget måste även ligga inom kommissionärens verksamhetsområde. Detta är ett starkt stöd för den regel som Bengtsson förespråkar. Jag är benägen att hålla med honom. Likheterna mellan en kommissionär och en syssloman är i detta avseende så stora att det normalt torde kunna ställas liknande krav på avtalsbundenhet genom passivitet mellan en syssloman och dennes huvudman som mellan kommissionären och kommittenten. En syssloman som bedriver yrkesmässigt verksamhet och underlåter att meddela en huvudman som han står i affärsförbindelse med att han inte vill utföra uppdraget ifråga, är bunden att utföra uppdraget om det ligger inom hans normala verksamhetsområde. Självklart måste

¹⁶ Hellner, s 201 f.

¹⁷ Lag (1914:45) om kommission.

¹⁸ Lag (1914:45) om kommission, 4 §.

¹⁹ Lag (1914:45) om kommission, 46 §.

²⁰ Lag (1914:45) om kommission, 48 §.

²¹ Hellner, s 198 f.

²² Bengtsson, s 151 f.

²³ Lag (1914:45) om kommission, 5 §.

sysslomannen få skälig tid till att meddela sig på, även detta i likhet med Kommissionslagen. Det kan dock finnas särskilda yrkesgrupper som exempelvis advokater för vilka man eventuellt måste göra avsteg från vissa av kraven för att passivitetsbundenhet skall uppstå, men mer om detta nedan.

De rättsfall som kommer att behandlas nedan kommer att visa på problem som kan uppstå.

NJA 1992 s 16.

Bakgrund.

Ett gift par påstod att en bank hade varit försumlig vid utförandet av bankuppdrag för makarnas räkning, och väckte därför talan för att få ersättning för orsakad skada.

Makarna H påstod att de och en bank hade träffat ett uppdragsavtal. Banken hade inte fullgjort uppdraget på grund av försummelse menade makarna. Makarna hade förhandlat med ett finskt företag om köp av ett större parti virke för vidare försäljning i Sverige. De rådgjorde med direktören, Dahl, för ett av bankens lokalkontor om affären. Makarna ingick senare avtal med det finska bolaget, som innebar att makarna skulle lämna en accepterad växel på köpesumman, samtidigt som det finska bolaget skulle lämna en bankgaranti för leveransen. Dahl informerades om detta samma dag, och bads granska och godkänna bankgarantin. Enligt makarna åtog sig banken att utföra detta uppdrag. Makarna blev senare kallade till banken för att skriva under växeln, vilket de gjorde. Banken sände efter detta inte över accepten till det finska bolaget, varvid avtalet förföll. Detta orsakade enligt makarna stora ekonomiska förluster för dem.

Banken förnekade att ett sådant uppdragsavtal hade ingåtts mellan makarna och banken, och för det fall att domstolen fann att ett sådant avtal hade ingåtts hävdade banken att makarnas rätt att väcka talan var preskiberad enligt HB 18 kap 9§. Dock medgav banken att den haft ett visst uppdrag för makarnas räkning, som bestod i att accepten skulle deponeras hos banken tills vidare instruktioner från uppdragsgivaren mottagits. Banken menade att de inte fick vidare instruktioner från makarna, samt att banken inte fått den motprestation som var en förutsättning för att översända accepten.

Avgörandena.

På begäran av parterna kom frågan om preskription att avgöras med mellandom. För att kunna avgöra om preskriptionsbestämmelsen i HB 18 kap. 9 § var tillämplig, var TR först tvungen att avgöra om det var frågan om ett sysslomannauppdrag. TR fann att så inte var fallet. HovR fastställde TR:s mellandom. Banken sökte därför revision.

Högsta domstolen (HD) fann att banken hade haft i uppdrag att, efter att ha hjälpt makarna att upprätta växeln ifråga och granskat och godkänt bankgarantin, översända växeln till det finska bolaget. Då det kan antas att banken därefter skulle avge någon form av redovisning för uppdraget och då den skulle haft att fullgöra betalningen för virkespartiet om förutsättningar förelegat, menade HD att uppdraget utgjorde ett sysslomannaskap. HD menade även att det faktum att uppdragstagaren var en bank inte utgjorde något hinder för att bestämmelsen skulle vara tillämplig.

Föredragande pekade även på ett kriterium för sysslomannaskap som kan vara värt att nämna, nämligen att uppdraget ifråga hade varit självständigt.

Kommentar.

Detta rättsfall pekar på viktiga kriterier för att bedöma om ett sysslomannauppdrag uppkommit eller ej. Dock framgår detta ur själva lagtexten i HB 18 kap. 1§, men kriterierna är ändå värda att peka på. Ett sysslomannauppdrag skall utföras för någon annans räkning, och sysslomannen skall avge redovisning för uppdraget när det är slutfört. Som nämnts ovan befinner sig sysslomannaskapet mellan anställningen och det helt fristående uppdraget (arbetsbetinget). En syssloman arbetar mer självständigt än en anställd, men måste ändå följa de instruktioner för uppdragets utförande som huvudmannen ger honom. Därav följer att ett självständigt uppdrag kan peka på att ett sysslomannauppdrag kan vara för handen, såsom föredraganden ansåg. En annan viktig fråga är den om en juridisk person kan vara en syssloman. Ur lagtexten framgår det att lagstiftaren tänkte sig en syssloman som en fysisk person, men enligt föredraganden så har det inte framförts varken i praxis eller doktrin att en juridisk person inte skulle kunna vara en syssloman. Det finns ingenting som talar emot detta, tvärtom skulle det vara mycket konstigt om det var så att juridiska personer inte kunde vara sysslomän.

NJA 1992 s 243.

Bakgrund.

En person som ägde alla aktier i ett bolag uppfattade bolagets revisor sedan tjugo år som sin ekonomiska rådgivare. Frågan är om ett uppdragsförhållande kan anses ha uppkommit mellan dem.

Anna-Stina H ägde samtliga aktier i Choklad AB Confecta (Confecta). Dessa aktier överlät hon till ett annat bolag, Baron Air AB (Baron). Vid en eftertaxering bestämdes att Anna-Stina H skulle betala ett ansevärt belopp i tillkommande skatt. Anna-Stina H väckte då talan gentemot revisorn, Yngve L, och yrkade på skadeståndsansvar och menade att Yngve L hade varit försumlig då han hade varit uppdragstagare i förhållande till henne vid aktietransaktionen, och ej upplyst henne om dess skattekonsekvenser. Hennes make hade grundat Confecta på 1960-talet. När maken senare avled övertog Anna-Stina H aktierna i Confecta. Yngve L hade varit bolagets revisor i ett tjugotal år, och maken hade hyst stort förtroende för honom och ansett honom som sin vän. Dessutom hade Yngve L biträtt maken med råd, samt under ett flertal år även skött de bägge makarnas deklARATIONER. Anna-Stina H menade att efter makens död hade Yngve L fortsatt att vara rådgivare åt henne. Efter inrådan av Yngve L överlät Anna-Stina H Confectas lokaler, inventarier, del av varulager samt personal till ett annat bolag, och kvarvarande lager samt agenturer till ytterligare ett. Efter dessa transaktioner var bolaget ett "vinstbolag", vilket skulle medföra beskattning, och detta borde ha stått klart för Yngve L, enligt Anna-Stina H. Efter att ha genomfört dessa transaktionerna bestämde sig Anna-Stina H efter samråd med Yngve L att sälja aktierna i Confecta. En intresserad köpare, Baron, och Yngve L sammanträdde och diskuterade priset, men träffade inget slutligt avtal.

Anna-Stina H: s son läste vid den här tiden beskattningsrätt vid Lunds Universitet, och började fundera över om reglerna om vinstbolag gällde sin mors bolag. Därför ringde han till Yngve L och frågade detta. Yngve L avfärdade dock frågan klart och bestämt.

Yngve H bestred talan och menade bl.a. att hans enda uppdrag åt Anna-Stina H hade varit att upprätta hennes självdeklaration under ett visst antal år, och ingenting annat. Han anförde

även att han inte hade medverkat vid alla transaktioner, och när han hade medverkat hade det varit för Confectas räkning. Yngve L anförde att han inte hade haft något uppdrag att biträda Anna-Stina H vid aktieförsäljningen, eller att bistå Anna-Stina H med råd.

Avgörandena.

Både TR och HovR biföll Anna-Stina H:s talan. **HD** meddelade endast prövningstillstånd i frågan om skadeståndsskyldighet. Yngve L hade i ett flertal fall varit konsulterad i frågor med anknytning till aktieöverlåtelsen. HD fann att det var tydligt att Anna-Stina H uppfattade Yngve L som sin ekonomiska rådgivare i affären. Detta var något som hon hade goda skäl till att tro, med tanke på Yngve L:s mångåriga engagemang som revisor i bolaget och som biträde i makarnas deklarationsfrågor. HD menade att det inte kunnat undgå Yngve L att Anna-Stina H såg honom som sin ekonomiska rådgivare. Trots detta hade inte Yngve L markerat någon annan mening. I och med detta ansåg HD att ett uppdragsförhållande hade uppkommit mellan Anna-Stina H och Yngve L.

Kommentar.

I detta fallet är det ganska klart att ena parten ansåg att ett uppdragsförhållande hade uppstått. Med tanke på vad HD kom fram till i sitt domslut så torde man kunna anta att för de fall där parterna har en historia av tidigare samarbete, så åligger det den andra parten i en sådan här situation att klart och tydligt avsäga sig uppdraget. Annars blir han att anse som uppdragstagare. Det är ett fall av passivitetsbundenhet. Problemet är dock att det kanske inte passar in på alla sorters uppdragstagare. Troligtvis är detta endast tillämpligt på uppdragstagare som yrkesmässigt åtar sig uppdrag av liknande karaktär.²⁴ Man bör även studera reglerna i Kommissionslagen, där det dessutom krävs att det föreligger ett affärsmässigt förhållande mellan parterna. I detta fallet är det relativt uppenbart att allting faller tillbaka på partsbruk. Parterna hade haft kontakt på ett flertal plan tidigare, även affärsmässigt, och med tanke på detta så är det ett rimligt domslut som HD kommer fram till. Många av de problem som uppstår när det råder osäkerhet om ett uppdragsavtal ingåtts eller inte går att lösa om man ser till partsbruk, eller om man studerar branschpraxis på området ifråga. En advokat har t.ex. enligt god advokatsed en skyldighet att skyndsamt underrätta uppdragsgivaren om han vill avböja ett uppdrag.²⁵ Avtalsbundenhet genom passivitet är inte okända saker inom civilrätten, och man har god hjälp av att studera avtalsbindningsmekanismen grundligt och sedan tillämpa dessa kunskaper på eventuella problem angående uppdragsförhållanden. Faktum är att ett uppdragsavtal befinner sig inom det obligationsrättsliga området, såsom alla avtal.

I och med att Yngve L ansågs vara Anna-Stina H:s ekonomiska rådgivare, hade han därmed ett rådgivaransvar. Dock torde det ansvaret endast sträcka sig till frågor av övervägande ekonomisk art. Ibland är de frågor och problem som en rådgivare har att ge råd om av blandad natur. Det är inte alltid de endast rör det område som man kan anse att rådgivaren har, eller borde ha, specialkunskap om. Detta kommer att beröras mer nedan.

²⁴ Mer om det under avsnitt 9.1.1.

²⁵ Wiklund, God Advokatsed, Stockholm 1973, s 160.

RH 1996:153.

RH 1996:153 är ytterligare ett rättsfall som berör frågan om en ekonomisk rådgivares ansvar. Det behandlar två frågor, dels frågan om ett uppdragsförhållandes uppkomst, dels frågan om vårdslös rådgivning. Frågan om vårdslös rådgivning kommer att behandlas i ett senare avsnitt, se 7.7 nedan.

Kurt F, som var ställföreträdare för ett finansbolag, hade i samband med ett generationsskifte kontaktat en revisionsbyrå angående överlåtelse av aktier i ett av honom ägt bolag. Han var ägare till större delen av aktierna i finansbolaget, och när de andra delägarna i bolaget ville sälja sina aktier kontaktade Kurt F en revisionsbyrå för konsultation hur man bäst skulle genomföra överlåtelserna av aktierna med tanke på de konsekvenser som kunde inträffa. Revisionsbyrån åtog sig uppdraget. Kurt F förvärvade efter revisionsbyråns råd de andra delägarnas aktier i finansbolaget. Då Kurt F och de andra delägarna tillsammans med Kurt F:s döttrar även ägde ett bilföretag tillsammans, förvärvade Kurt F finansbolaget, och lät därefter det köpa upp de andra delägarnas aktier i bilbolaget, dock ej hans döttrars. En representant från revisionsbolaget, Bengt M, kom då med förslaget att Kurt F, med tanke på hans ålder, skulle överlåta sina aktier i bilbolaget till sina döttrar. Det hela resulterade i att döttrarna förvärvade större delen av aktierna i finansbolaget, och finansbolaget köpte upp resterande aktier i bilbolaget från Kurt F och döttrarna. Dessa överlåtelser gav sedan upphov till att finansbolaget fick betala en relativt hög gåvoskatt. Finansbolagets eventuella rätt till skadestånd överläts till Kurt F som väckte talan gentemot revisionsbolaget för att få ersättning.

Kurt F anförde till utveckling av sin talan att revisionsbyråns representant hade åtagit sig att utföra uppdrag inte bara för Kurt F personligen, utan även för finansbolagets räkning. Revisionsbyrån bestred käromålet och anförde att den inte hade haft något uppdrag i förhållande till finansbolaget. I ansvarsfrågan menade revisionsbyrån att den inte varit vårdslös, se mer om detta i 7.7

Avgörandena.

HovR anförde i frågan om ett uppdragsförhållande förelegat mellan revisionsbolaget och finansbolaget följande:

Det var ostridigt att revisionsbolagets representant, Bengt M, hade utfört revision i såväl finansbolaget som bilbolaget. Varken Kurt F eller Bengt M hade reflekterat över mellan vilka parter uppdragsförhållandet uppstått. Bengt M hade även upprättat ett PM där finansbolaget nämnades som en av parterna. Med tanke på detta borde Bengt M ha insett att Kurt F såg honom som finansbolagets rådgivare vid upprättandet av det avtal som senare ledde till den skada som uppstod för finansbolaget. Om det inte hade varit så att Bengt M hade varit rådgivare åt finansbolaget, hade det ålegat Bengt M att upplysa Kurt F om detta.

I och med detta fann HovR att ett uppdragsförhållande hade förelegat mellan finansbolaget och revisionsbolaget.

Kommentar.

Det här är kanske ett något dunkelt avgörande. HovR fann att ett uppdragsförhållande hade uppstått med tanke på vissa sakförhållanden. Dock kanske man kan dra slutsatsen att om det är oklart om ett uppdragsförhållande föreligger eller ej, och den ena eventuella avtalsparten inser att den andra eventuella avtalsparten tror att ett uppdragsförhållande föreligger, så bör

denne upplysa den andra eventuella avtalsparten att så inte är fallet. Gör han inte det så kan ett uppdragsavtal ha ingåtts. Precis som i förra fallet får man studera reglerna om passiv avtalsbundenhet, och även se vad för sorts förhållande parterna haft tidigare. Allmänna avtalsprinciper om avtalsslut gäller. I det här fallet hade parterna haft ett sådant förhållande till varandra att man med tanke på omständigheterna kan acceptera att avtalet ingåtts genom ett passivt avtalsslut. Bengt M hade till och med upprättat ett PM i vilket finansbolaget nämndes som en av parterna, och det är helt naturligt att Kurt F såg Bengt M och revisionsbyrån som rådgivare även till finansbolaget.

Advokater.

Att en advokat i förhållande till sin klient är att anse som syssloman verkar det inte råda någon oenighet om i doktrinen.²⁶ Dock torde detta endast gälla när han utövar advokatverksamhet. Vad omfattar då advokatverksamhet? Det som man främst kommer att tänka på är naturligtvis utförande av talan inför domstol, men det är inte de enda uppdrag som advokatverksamheten omfattar. Wiklund har även nämnt ett flertal andra sorters uppdrag som vi skall studera närmare nedan.²⁷ Att en advokat utför någon annans talan inför domstol är den uppgift som från början var advokaternas väsentliga, och det är självklart att detta ingår i advokatverksamheten. Förutom ovan nämnda uppgift så utför advokater en stor utomprocessuell verksamhet för sina klienter. Man kan säga att en advokats verksamhet omfattar all yrkesmässig verksamhet som går ut på att bistå annan i rättsliga angelägenheter.²⁸ Med rättsliga angelägenheter skall inte enbart förstås rättstvister, utan det omfattar även att tillvarataga klientens rättsliga intressen, främst genom att bistå med råd eller dåd vid ingående av avtal eller företagande av andra rättshandlingar, genom vilka rättsförhållanden grundas, ändras eller upphävs. Detta är numera den verksamhet som många advokater huvudsakligen ägnar sig åt.²⁹

En stor del av den utomprocessuella verksamheten utgörs av rådgivning. All rådgivning som en advokat utför omfattas dock inte av advokatverksamheten. Rådgivningen skall vara av juridisk natur, men det är ibland väldigt svårt att avgöra om ett råd är juridiskt eller affärsmässigt, då de områdena ofta är invävda i varandra. Är ett råd av övervägande juridisk natur ingår det i advokatverksamheten, och även om ett råd är övervägande av affärsmässig natur torde det ändå ingå i advokatverksamheten. Dock skall man beakta att detta avser när en advokat bör tillämpa god advokatsed, och ser man till det civilrättsliga ansvaret gör man nog inte samma bedömning.³⁰ Man kan troligtvis dra den slutsatsen att ett civilrättsligt skadeståndsansvar endast omfattar övervägande juridisk rådgivning, särskilt med hänsyn till de rättsfall som behandlas under avsnitt 7.

Andra uppdrag som en advokat kan ha och som utan problem borde kunna vara att anse som sysslomannauppdrag är olika former av förvaltningsuppdrag. Vissa uppdrag regleras av särskild lagstiftning, exempelvis konkursförvaltaruppdraget³¹, men för de fall uppdragen inte är särskilt reglerade tillämpas reglerna i HB 18 kap.

Just ifråga om advokater bör man kanske även nämna att det troligen sker en lite annorlunda bedömning av situationen när man skall avgöra om ett sysslomannaavtal ingåtts genom

²⁶ Se Bl. a Bengtsson s 149, Tiberger s 25, Wiklund , s 390.

²⁷ Wiklund, s 8 ff.

²⁸ Ibid, s 10.

²⁹ Ibid, s 11.

³⁰ Wiklund, s 11 f.

³¹ Konkurslag (1987:672)

passivitet, jämfört med andra uppdragstagare. Det kan vara så att man i den bedömningen avstår från ett av kriterierna som man normalt sett ser till. Om en uppdragsgivare ber någon att utföra ett uppdrag åt honom, brukar man normalt se till om parterna står i affärsförbindelse med varandra, och om uppdraget ligger inom den presumtive uppdragstagarens yrkesmässiga verksamhet. Är så fallet, och den presumtive uppdragstagaren inom skälig tid inte avböjer uppdraget, kan han bli bunden att utföra uppdraget. Men för vissa yrkesgrupper, däribland advokater, kan man i vissa fall göra avsteg från kravet att parterna skall stå i affärsförbindelse med varandra. Detta för att uppdragsgivaren ibland kan befinna sig i en utsatt situation, t.ex. kan han behöva en försvarare eller befinna sig i annan knipa.

Banker.

Precis som fysiska personer kan vara sysslomän kan även juridiska personer vara det. Även om lagstiftaren säkerligen endast hade fysiska personer i åtanke vid tillkomsten av HB 18 kap., så har det visat sig i praxis att även juridiska personer kan vara sysslomän. De regler som gäller för dem torde vara precis samma som för fysiska personer. Banker är ett exempel på juridiska personer som ofta torde utföra sysslomannauppdrag. De utför ofta olika betalningsuppdrag åt sina huvudmän (kunder), och förvaltar även en hel del kapital för deras räkning.

Sammanfattning.

Efter att ha studerat praxis finner man att normalt sett torde det inte vara några svårigheter för en domstol att avgöra om ett uppdragsförhållande uppkommit eller ej. Ett uppdragsavtal ingås på traditionellt sätt, oftast med anbud och accept, precis som de flesta övriga avtal. Även andra former av avtalsslut går att tillämpa på uppdragsavtalet. Ett uppdragsavtal kan exempelvis ingås genom konkludent handlande. Man får dock vara något försiktig när man skall avgöra om ena avtalsparten är bunden av ett avtal på grund av passivitet. I de fallen måste man noggrant studera övriga omständigheter. Precis som i andra avtalssituationer spelar tidigare partsbruk stor roll.

Som nämnts tidigare finns det vissa kriterier som pekar på att ett sysslomannaskap uppkommit. De är att uppdraget skall utföras för annans räkning, att uppdraget utförs självständigt samt att sysslomannen skall redogöra för uppdraget när det är utfört. Det har även framförts i vissa rättsfall av en del parter att juridiska personer inte kan vara sysslomän. Dock verkar det vara så att juridiska personer kan vara sysslomän. Lagtexten i HB 18 kap. åsyftar visserligen fysiska personer, men det finns inga direkta skäl för att endast de skulle kunna vara sysslomän. I och för sig skulle man kunna argumentera att det faller på förtroendedelen av uppdragsförhållandet, att det är mycket svårare att ha ett förtroende för en juridisk person jämfört med en fysisk. Det argumentet skulle dock enkelt kunna bemötas genom att påstå att visst kan ett förtroende uppstå för en juridisk person, då det är fysiska personer som utför uppdragen som de juridiska personerna åtagit sig.

Sysslomannaansvaret.

Detta avsnitt kommer att behandla en sysslomans ansvar gentemot sin huvudman. I HB 18 kap 1§ sätts ramarna för hur en syssloman skall agera, och 3§ samma kap. följer att om en syssloman handlar oredigt skall han svara för uppkommen skada.

Uppdragstagarens omsorgsplikt och ansvar.³²

När en uppdragstagare utför ett uppdrag skall han göra det omsorgsfullt. Denna skyldighet att visa omsorg krävs inte enbart vid själva utförandet, utan kan även omfatta slutförandet av uppdraget dvs att det blir klart i rätt tid. Skyldigheterna för ett specifikt avtal beror på uppdragsavtalets innehåll. Nedan görs en redogörelse för en del punkter som kan vara värda att hålla i minnet.

- a) Man bör skilja på utförandet av ett uppdrag i dess helhet och utförandet av särskilda åtgärder. De krav som kan ställas på utförandet av ett uppdrag är främst krav med avseende på kvalitet och ofta annorlunda än de krav som kan ställas på utförandet av särskilda åtgärder. Som exempel på det förra har Hellner nämnt att en uppdragsgivare som har anlitat en konstnär för att måla ett porträtt inte kan vidtaga rättsliga åtgärder om han inte är nöjd med resultatet.³³
- b) Ser man till särskilda åtgärder som en uppdragsgivare skall utföra är omsorgskravet relativt högt ställt. Det kan vara fråga om tidsfrister som måste hållas, lagar och författningar som inte får förbises, och andra liknande åtgärder. Kraven som ställs beror på uppdragets utseende och omständigheterna i övrigt, exempelvis om uppdragstagaren är yrkesman eller ej. Har uppdragsgivaren givit särskilda instruktioner om hur uppdraget skall utföras så skall dessa i allmänhet följas.

Även ifråga om sysslomannens ansvar gentemot sin huvudman kan man studera Kommissionslagen för att få vägledning. Som nämnts ovan är det stora likheter mellan ett sysslomannaskap och ett kommissionsförhållande. Det åligger en kommissionär att tillvarata sin kommittents intressen, och så vitt som möjligt följa dennes föreskrifter.³⁴ Kommissionären måste även ge kommittenten erforderliga underrättelser samt avge redovisning för uppdraget. Om omständigheterna för uppdraget kräver att kommissionären måste avvika från kommittentens föreskrifter så skall kommissionären utan uppskov begära de föreskrifter som behövs av kommittenten.³⁵ Jag finner ingenting som talar emot att ett liknande resonemang kan användas för ett sysslomannaskap, utan detta torde utan problem även tillämpas ifråga om en sysslomans ansvar. Om omständigheterna inte medger att huvudmannens föreskrifter kan följas måste sysslomannen utan uppskov inhämta nya föreskrifter från huvudmannen. Kommissionslagen föreskriver även att om det är fel eller brist i godset som lämnats till kommissionären för försäljning, eller om det senare upptäcks fel eller brist i det, måste kommissionären utan oskäligt uppehåll meddela kommittenten om detta efter det han märkt eller bort märka felet eller bristen.³⁶ Om han inte gör det blir han skyldig att ersätta kommittenten den skada som uppkommer på grund av detta. Översätter man detta till ett

³² Detta avsnitt bygger till viss del på avsnitt 7.3 i Hellners bok

³³ Hellner, s 199.

³⁴ Lag (1914:45 om kommission, 7 §.

³⁵ Lag (1914:45 om kommission, 8 §.

³⁶ Lag (1914:45 om kommission, 12 §.

sysslomannaförhållande torde man kunna dra den slutsatsen att om en syssloman inte utan oskäligt uppehåll, efter det han upptäckt eller bort upptäcka felet eller problemet, meddelar sin huvudman om fel eller problem som uppstått under utförandet av sitt uppdrag, så är han ansvarig för de skador som uppkommer för huvudmannen på grund av detta.

Rättsfallen som kommer att behandlas nedan har valts för att de tar upp viktiga principer om vilket ansvar en uppdragstagare har gentemot sin huvudman. Man finner även att många av rättsfallen stödjer de jämförelser som har gjorts med Kommissionslagen. Alla rättsfallen kanske inte berör rena sysslomannauppdrag, men torde ändå ge viss vägledning på grund av de likartade förhållanden som finns i de flesta uppdragssituationer.

NJA 1981 s 1091.

NJA 1982 s 1091 rör frågan om huruvida ett rättegångsombud, som i ett mål om ersättning enligt Naturvårdslagen underlåtit att framställa ett yrkande om sk indexuppräknning av begärd ersättning även för tiden efter stämningsansökans delgivning, visat sådan försummelse så att huvudmannen blivit berättigad till skadestånd för den förlust han lidit till följd av penningvärdesförsämring under tiden fram till ersättningsfrågans avgörande.

Bakgrund.

Två fastigheter i Ekerö kommun berördes sedan 1952 av dåvarande strandskyddslagen och sedan 1965 av naturvårdslagen. Ägaren till dessa fastigheter, Lantmästare Rolf K, ansökte om tillstånd att uppföra ett antal fritidshus på dem. Länsstyrelsen avlog Rolf K:s ansökan. Rolf K stämde då staten genom sitt ombud förbundsjuristen Johannes N, Lantbrukarnas Ekonomi-Aktiebolag (LEAB), och yrkade ersättning för mistad bebyggelserätt. Grunden var att fastigheterna på grund av Länsstyrelsens beslut endast kunde användas på ett sätt som stod i uppenbart missförhållande till värdet vid tidpunkten för respektive strandskyddsförordnings meddelande, och yrkade även att de framräknade värdena skulle uppräknas enligt konsumentprisindex från förordnandetidpunkterna till dagen för delgivning av stämning i målet. TR:n förordnade att staten skulle förpliktas att utge ersättning. Båda parter överklagade. Rolf K anlitade efter det Johannes N avlidit ett nytt ombud. Det nya ombudet justerade Rolf K:s yrkanden till att avse ersättning för penningvärdets fall enligt å dagen för huvudförhandling senast kända konsumentprisindex, istället för som tidigare yrkats konsumentprisindex vid tidpunkten för delgivning. Staten återkallade sin vadetalan, och HovR avskrev målet, och uttalade i samband med detta att Rolf K:s yrkande om förhöjning av ersättningsbeloppet inte kunde prövas.

LEAB ansökte senare om betalningsförläggande å Rolf K för utfående av ersättning avseende sysslandet med Rolf K:s mål. Rolf K bestred kravet, och målet hänsköts till rättegång.

Rolf K medgav då kravet, men väckte å sin sida talan mot LEAB med yrkande om skadestånd för att Johannes N förfarit oskickligt vid utförandet av hans talan i det tidigare målet på grund av att Johannes N inte yrkade på indexuppräknning från dagen för huvudförhandling. Av förarbetena till Naturvårdslagen och ur den juridiska doktrinen framgick klart, menade Rolf K, att indexuppräknning av ersättningen skulle omfatta kompensation för penningvärdets fall ända fram till det slutgiltiga avgörandet. Johannes N hade inte yrkat på detta och hade därigenom gjort sig skyldig till skadeståndsgrundande försummelse.

LEAB bestred talan, och menade att rättsläget var oklart beträffande hur indexuppräknning skulle ske.

Avgörandena.

TR dömde till fördel för LEAB, och HovR ändrade TR:s dom.

HD menade att verksamheten på LEAB, där Johannes N tjänstgjorde som jurist, var till väsentlig del inriktad på service, rådgivning och juridiskt biträde i fastighetsrättsliga mål, däribland frågor om Naturvårdslagens tillämpningsområde. Rolf K har därför haft befogade anspråk på att se Johannes N som specialist på detta område. Man kan även antaga att Johannes N haft kännedom om reglerna för indexuppräking, förarbetena till Naturvårdslagen och uttalanden i den juridiska doktrinen. Dock förelåg det några underrättsavgöranden som sinsemellan var motstridiga. Men även om Johannes N gjort den personliga bedömningen att indexuppräkningsreglerna endast var tillämpliga fram till delgivningsdagen, måste det stått klart för honom att frågan var tveksam. Såsom Rolf K:s ombud skall Johannes N så långt som möjligt tillvarataga Rolf K:s intressen, och borde därför endast ha avstått från att yrka på indexuppräkning från huvudförhandlingsdagen om det kunnat inverka menligt på ställningen i målet i övrigt. LEAB har inte i målet framfört några omständigheter som kan anses innefatta godtagbara skäl för att låta bli att yrka på den mer långtgående tillämpningen, och Johannes N har därför visat försummelse under utförandet av sitt uppdrag.

Kommentar.

När en syssloman utför det uppdrag han fått av sin huvudman, så skall han göra detta på sådant sätt att huvudmannens intressen så långt som möjligt blir tillgodosedda. Ofta är sysslomannen anlitad för att han anses ha viss expertis på det uppdraget innebär.

Huvudmannen räknar med detta och att sysslomannen på så bra sätt som han kan utför uppdraget. Har sysslomannen inte den kunskap som behövs, så skall han om möjligt försöka införskaffa den, men mer om det nedan. Om det är så att t.ex. rättsläget är oklart för det område uppdraget befinner sig på, bör sysslomannen under utförandet av sitt uppdrag göra så mycket som han kan, utan att det inverkar menligt på resultatet. Han bör om inget annat i alla fall underrätta sin huvudman om att rättsläget är oklart, men även detta berörs mer nedan.

NJA 1992 s 502.

Bakgrund.

I rättsfallet NJA 1992 s 502 hade en revisionsbyrå under flera år anlitats av ett tidningsföretag för bl.a. ekonomisk rådgivning. När företaget sedan skulle säljas kontaktade dess ägare revisorerna. Den fråga som senare uppstod var då om revisionsbyrån kunde göras ansvarig för de skattemässiga frågor i samband med försäljningen som företagsägarna inte uppmärksammat.

Företaget Hallandspostens Tidningstryckeri AB gav ut tidningen Hallandsposten.

Aktiebolaget ägdes av ett kommanditbolag. För revision, rådgivning och vissa andra ekonomiska uppdrag för bolagen anlätades Reveko AB. Tidningsföretaget råkade in i en viss ekonomisk kris. Ägarna till kommanditbolaget började, när det uppdagades att det förelåg stora brister i aktiebolaget, undersöka möjligheterna att sälja kommanditbolaget. Vid ett möte där två representanter från Reveko AB deltog diskuterades förslag och möjligheter att lösa företagets ekonomiska kris. Dock kom man ej fram till något resultat. Företaget såldes en kort tid senare.

Ägarna till kommanditbolaget väckte sedan talan och yrkade att Reveko AB skulle förpliktas att utge ersättning till dem. Grunden för detta var att Reveko AB som konsult vårdslöst lämnat felaktiga råd samt underlåtit att ge riktiga anvisningar och på detta sätt orsakat skada för ägarna vid försäljningen av kommanditbolaget.

Reveko AB bestred talan och hävdade att det ej förekommit någon vårdslöshet från dess sida. Ägarna till kommanditbolaget anförde bl.a. att de hade vädjat till Reveko AB om hjälp för att lösa den ekonomiska krisen som företaget befann sig i. Reveko AB hade varit fullt medvetet om detta. Vid mötet där olika lösningsalternativ diskuterades vägrade representanterna från Reveko AB att rådfråga någon mer sakkunnig inom Reveko AB. Mötet avslutades med att en representant från Reveko AB yttrade "Bara sälj företaget och var glada om ni får något för det".

Reveko AB anförde bl.a. att det inte kan läggas Reveko AB till last att dess representant inte tillstyrkte de förslag som framlades vid mötet då han ej fann dem lämpliga, samt att ett uteblivet råd ej kan medföra skadeståndsskyldighet.

Avgörandena.

Tingsrätten (TR) och hovrätten (HovR) ogillade käromålen. Ägarna till kommanditbolaget fullföljde talan i **Högsta domstolen (HD)**.

I domskälen fann HD att då Reveko AB under ett flertal år inte bara biträtt tidningsföretaget med revisionsinsatser utan även haft andra ekonomiska uppdrag låg det i linje med detta att rådgöra med Reveko AB om företagets ekonomiska kris. HD menade även att allmänt sett har en rådgivare i skattefrågor mycket långtgående förpliktelser när det gäller att belysa en transaktions skattekonsekvenser. Om detta försummas kan det leda till skadeståndsansvar. Att en rådgivare underlåter att komma med råd kan i vissa fall medföra ansvar, fann HD. Dock måste man vara försiktig med att lägga en rådgivare till last att han ej givit råd, om de lösningar han ej föreslagit, men borde ha föreslagit, skulle ha varit komplicerade och svårbedömda.

I detta fallet fann dock HD att den diskussion som förekommit hade varit allmänt hållen och av preliminär karaktär, och det kunde därmed ej förväntas av Reveko AB:s representant att ge mer än allmänna och preliminära råd. Därför fastställde HD hovrättens dom.

Kommentar.

För att avgöra en sysslomans ansvar är naturligtvis själva uppdragsavtalet väldigt viktigt. Det är utgångspunkt för fortsatta bedömningar. Man måste veta vad uppdragstagaren har för uppdrag för att kunna avgöra om han har fullgjort det eller ej. En underlåtenhet att ge råd kan medföra ansvar för uppdragstagaren. Dock är detta helt beroende på uppdraget. Har man i uppdrag att ge råd i exempelvis skattefrågor kan man om man underlåter att ge råd om en transaktions skattekonsekvenser hållas ansvarig för detta. En uppdragstagare, i detta fall en rådgivare, förväntas ha god kunskap om det uppdrag han har fått i uppgift att utföra. Annars kan det i många fall vara meningslöst för en uppdragsgivare att anlita en uppdragstagare, om uppdragsgivaren kan utföra uppdraget lika bra själv. Skall uppdragstagaren utföra ett visst uppdrag, och han förväntas ha specialkunskap om detta, kan han drabbas av skadeståndsansvar om han inte utför sitt uppdrag riktigt. Ofta har en uppdragstagare sin huvudsyssla som yrke, och han förväntas vara kunnig inom det området. En advokat, t.ex., förväntas vara kunnig inom juridikens område. Dock bör man beakta att om en uppdragstagare utför sysslor utöver huvudsysslan, så kan det inte ställas lika höga krav på det utförandet som på utförandet av huvudsysslan. Ger en advokat ett råd som övervägande är

affärsmässigt, kan inte uppdragsgivaren, klienten, förvänta sig att advokaten skall vara lika kunnig som om han hade avgivit ett övervägande juridiskt råd.

Detta avspeglas även i den här domen, i vilken HovR uttalade att råd som ges utöver huvudsysslan inte kan bedömas lika hårt som råd som ges inom huvudsysslan, och därför bör medföra ett minskat ansvar. I detta fallet var det allmänna och preliminära råd, och det medförde inte ansvar.

NJA 1994 s 598.

Bakgrund.

Även NJA 1994 s 598 rör rådgivning i skattefrågor. En företagare genomförde efter inrådan från en bank vissa transaktioner som ej godkändes vid taxeringen, och krävde därför ersättning av banken på grund av vårdslös rådgivning.

Jan W skulle sälja ett av sina bolag. Vid ett möte med representanter för Gota Bank (banken) diskuterades hur Jan W skulle minska sin realisationsvinstbeskattning. Efter förslag från banken kom man senare fram till att Jan W skulle bilda ett handelsbolag och genom diverse transaktioner i detta skjuta beskattningen framför sig. Banken erbjöd sig att bl.a. att låna ut pengar för att affären skulle kunna genomföras, och diverse transaktioner genomfördes också genom deras försorg. Senare vid taxering godkändes ej transaktionerna av taxeringsnämnden med hänvisning till generalklausulen om skatteflykt.

Jan W yrkade därför på skadestånd av banken för kostnader som uppstått och varit onödiga för honom. Hans grunder för detta var i första hand att banken förfarit vårdslöst genom att inte upplysa honom om att det var tveksamt hur transaktionerna skulle bedömas skattemässigt. I andra hand menade Jan att banken hade tillförsäkrat honom att de åtgärder som genomfördes och som banken tog betalt för var ordentligt granskade och hade den skattemässiga effekten som banken påstod. Om banken inte var beredd att ta det ansvaret skulle banken ha underrättat honom om det. Då detta inte hade skett hade banken tillförsäkrat Jan W om det ovan nämnda.

Banken förnekade att den hade förfarit vårdslöst, och att Jan W varit införstådd med transaktionernas skattemässiga innebörd. Den menade även att någon tillförsäkran inte hade gjorts.

Avgörandena.

I TR ogillades käromålet, men HovR ändrade TR:ns dom. Fallet prövades till viss del i **HD**. HD hänvisade bl.a. till NJA 1992 s 502, se ovan, och framhöll att rådgivare med sakkunskap i skattefrågor har långtgående förpliktelser när det gäller att belysa en tilltänkt transaktions skattekonsekvenser. Vidare framfördes att försummelse att göra så kunde medföra skadeståndsansvar.

Enligt HD borde banken med tanke på förhållandena i fallet insett att den bedömning som gjorts varit behäftad med osäkerhet. När HD sedan prövade frågan om banken förfarit oaktsamt genom att ej upplysa Jan W om detta behandlades en för denna uppsats intressant fråga. HD menade att allmänt sett när någon lämnar rådgivning i komplicerade rättsfrågor är det påkallat att denne upplyser uppdragsgivaren om den osäkerhet som råder. Dock är det en sanning med modifikation, ty behovet av att lämna sådana upplysningar är beroende av vem uppdragsgivaren är, vilka kvalifikationer denne har samt om han är insatt i problematiken runt

frågan. Det kunde tänkas, enligt HD att det uppstår fall där det är uppenbart att rättsläget är oklart och ett särskilt påpekande om det kan vara onödigt.

HD fann i detta fallet att Jan W inte varit omedveten om riskerna med transaktionerna, och återförvisade målet till HovR för förnyad prövning.

Kommentar.

Det mest intressanta med detta rättsfall är att HD åter påpekar att om en uppdragstagare som blivit anlita för att ge råd i komplicerade rättsfrågor underlåter att göra detta kan det medföra ett skadeståndsansvar för honom. Om rättsfrågan är osäker så borde rådgivaren upplysa uppdragsgivaren om detta. Dock kan det vara beroende på vem uppdragsgivaren är, vilken bakgrund och vilka kvalifikationer han har. Självklart kan exempelvis en affärsman som dagligen kanske kommer i kontakt med svåra ekonomiska bedömningar inte behövas ges samma sorts råd med avseende på affärsmässiga frågor som en lekman.

Andra intressanta iakttagelser som man finner i avgörandet är att HD menar att det vad gäller komplicerade rättsfrågor allmänt sett är påkallat att upplysa uppdragsgivaren om rättsfrågans osäkerhet. Härav menar jag följer, att principerna, som HD tar upp i detta fallet samt även i NJA 1992 s 502 , gäller inte endast vid ekonomisk rådgivning utan även vid utförandet av ett uppdrag i allmänhet.

NJA 1997 s 65.

Bakgrund.

Omständigheterna i det här rättsfallet, NJA 1997 s 65, påminner om RH 1996:47, se nedan. Det rör även det en besiktning i samband med ett fastighetsköp. Besiktningsmannen påtalade att det saknades vissa ventilationsöppningar, men upplyste inte särskilt om att detta kunde medföra risk för rötskador.

Makarna W uppdrog i samband med ett fastighetsköp åt Christer L att besiktiga fastigheten i fråga. Syftet med undersökningen var att Makarna W skulle få besked om det fanns så allvarliga fel på fastigheten att de borde avstå från köpet. Besiktningen utfördes och Christer L redovisade först muntligen och sedan skriftligen. I redovisningen påtalades vissa fel, bl.a. att det saknades vissa ventilationsöppningar. Köpet fullföljdes. Vid en senare ombyggnad upptäcktes att taket var rötskadat. Makarna W väckte då talan mot Christer L och yrkade på ersättning.

Grunden för Makarna W: s talan var att Christer L borde ha förstått risken för skador och informerat Makarna W om detta. Genom att underlåta att göra det hade Christer L varit försumlig och orsakat Makarna W skada.

Christer L bestred talan och menade att uppdraget blivit utfört på ett korrekt sätt, samt att han inte varit försumlig.

Avgörandena.

I TR bifölls käromålet. HovR biföll också käromålet, men satte ned ersättningen. **HD** fann att Christer L, i och med att han redovisat besiktningen och påpekat fel samt att de borde åtgärdas, lämnat Makarna W de upplysningar som gjort det möjligt för dem att dra rimliga och korrekta slutsatser av hans påpekanden. Enligt HD var utlåtandet formulerat på ett sådant sätt

att det inte gav utrymme för något missförstånd, och fann därmed att Christer L inte utfört sitt uppdrag på ett oaktsamt sätt.

Kommentar.

Helt i linje med de rättsfall som redogjorts för ovan, ligger även detta fall. En uppdragstagare som har fått i uppdrag att undersöka något för sin huvudmans räkning måste redovisa detta på ett sätt som gör att denne kan dra riktiga och korrekta slutsatser av resultatet. Alltså måste han anpassa sig efter sin uppdragsgivares bakgrund och kunnande, och utföra uppdraget med hänsyn till detta. Uppdragstagaren måste utgå från sin huvudmans kvalifikationer och erfarenheter när han utför sitt uppdrag samt redogör för det. Gör han inte det har han inte gjort ett tillräckligt bra arbete, och riskerar att hållas ansvarig för detta. Här hade uppdragstagaren anpassat hur han utfört sitt uppdrag efter huvudmannens kvalifikationer, och hade ej utfört det oaktsamt.

RH 1995:88.

Rättsfallet RH 1995:88 rör ett värderingsutlåtande avgivet av en värderingsfirma inför ett köp av en bostadsrätt, där värderingsfirman uppgivit felaktig uppgift om lägenhetens storlek. Frågan uppstod då om detta var sådan oaktsamhet som kan medföra ersättningsskyldighet, samt om uppdragsförhållandet var av sysslomannaart.

För att gå händelserna i förväg skall det klargöras innan fallet redogörs för ytterligare att HovR inte fann att detta var ett sysslomannauppdrag. Dock är fallet ändå intressant då det klart visar på en basal princip i alla uppdragsförhållanden. Sedan kan man fundera över om avgörandet i detta fallet inte präglades av konsumenthänsyn eller något liknande. Jag tror att HovR inte ville beröva käranden hans talerätt, och att detta färgade deras bedömning.

Bakgrund.

Anders A anlätade inför ett köp av en bostadsrätt en värderingsfirma (bolaget).

Värderingsutlåtandet har visat sig vara felaktigt, då lägenhetens yta var mindre än vad som angavs i utlåtandet. Anders A var inte nöjd med detta och yrkade att bolaget skulle utge skadeståndersättning till honom.

Som grund för detta anförde han att bolagets värdeutlåtande, som hade legat till grund för köpet, varit felaktigt beträffande lägenhetens yta. Han menade att ytan var en viktig del av värdet på den allmänna marknaden, och att bolagets utlåtande väsentligt avvek från det riktiga måttet. I och med detta har värdet på lägenheten blivit för högt. Att värderingsutlåtandet var felaktigt uppdragades inte förrän Anders A i sin tur skulle sälja bostadsrätten, och i samband med detta fick ut bostadsrättsbeviset från bostadsrättsföreningen, i vilket den rätta ytan angavs.

Bolaget bestred yrkandet och angav som grund för detta bl.a. att det inte hade varit försumligt. Vid utfärdandet av utlåtandet hade man troligen fått ytuppgiften från den föregående ägaren. Det åligger inte en värderingsman att kontrollmäta ytan, menade bolaget. Därmed hade ej någon försumlighet förelegat.

I målet var ostridigt att värderingsutlåtandet var felaktigt.

Avgörandena.

I TR ogillades käromålet. **HovR** fann att det hade varit enkelt för bolaget att få bostadsrättsbeviset från föreningen och därmed kunna ange den rätta ytan. Att inte göra så utan att istället lita på uppgifter från säljaren, med avseende på yta, månadsavgift m.m. kan inte vara ett fackmannamässigt sätt att utföra ett sakkunniguppdrag på, menade HovR. Avvikelserna uppgick till ungefär 20% mellan den uppgivna ytan och den verkliga. Med tanke på detta och på det sätt som uppdraget i övrigt blivit utfört på fann HovR att uppdraget blivit utfört på ett oaktsamt sätt. HovR avslutade sin dom med att ange att en uppdragsgivare måste kunna förlita sig på uppgifter han får från sin uppdragstagare.

Kommentar.

Just det som HovR avslutade med, att en uppdragsgivare måste kunna förlita sig på uppgifter han får från sin uppdragstagare, torde representera en av de mest basala principer som gäller i ett uppdragsförhållande. Självklart måste en uppdragsgivare kunna lita på sin uppdragstagare. Förtroende är en som nämns ovan en väsentlig del av ett uppdrag. Är uppdragstagaren opålitligt torde detta vara ett klart brott mot uppdragsavtalet, och genom detta grunda skadeståndsskyldighet. Uppdragsgivaren måste kunna lita på att uppdragstagaren är noggrann under utförandet av sitt uppdrag. Att uppdragsgivaren har förtroende för sin uppdragstagare är mycket väsentligt.

RH 1995:136

Bakgrund.

En bank som förvaltat en värdepapperportfölj åt en kund hade gjort affärer i indexoptioner. Frågan var om den på grund av detta förfarit vårdslöst.

Charlotte S hade givit en bank i uppdrag att förvalta hennes värdepapper. Banken gjorde affärer med indexoptioner. Enligt Charlotte S orsakade detta henne en skada, och hon yrkade på ersättning från banken. Charlotte S menade att banken utan uppdrag och i strid med såväl muntliga instruktioner som skriftliga avtalsvillkor handlat med indexoptionerna. Det avtal som ingåtts mellan henne och banken innehöll bl.a en klausul som löd: "Kunden uppdrar åt FK att, efter kundens instruktioner i varje enskilt fall, göra affärer i ovanstående produkter enligt för dessa vid varje tid gällande villkor." Charlotte S hade även gjort klart för banken att hon inte var någon spelare utan eftersträfvade säkerhet. I och med detta ansåg Charlotte S att banken varit vårdslös genom att inte informera henne om riskerna förknippade med indexoptioner och inte inhämta hennes godkännande inför varje särskild sådan affär. Banken bestred talan och invände bl.a. att den hade haft en generell fullmakt att för Charlotte S räkning förvalta hennes värdepapper, samt att hon inte hade givit några instruktioner om hur detta skulle ske. Endast vid ett par tillfällen per kvartal hade banken och Charlotte kontakt per telefon.

Avgörandena.

I TR bifölls inte käromålet. **HovR** fann att banken skött förvaltningen av Charlotte S värdepapper på självständiga villkor, och att det var banken som initierade handeln med indexoptioner som ett led i bankens förvaltning.

Handeln med indexoptioner är komplicerad och förenad med stora risker, ansåg HovR. Om en uppdragstagare åtar sig att handla med nämnda instrument har han en plikt att, precis som i alla uppdragsförhållanden, tillvarata uppdragsgivarens intressen, och att utföra uppdraget med omsorg. HovR menade att den plikten blir särskilt uttalad när uppdraget är riskfyllt och komplicerat, och att omsorgsplikten måste anses omfatta en skyldighet att informera uppdragsgivaren om villkor och risker med uppdraget. Det avtal som ingicks mellan banken och Charlotte S, för att hon skulle få tillträde till optionsmarknaden, var ett standardavtal som tillkommit på bankens initiativ. Det var allt annat än lättillgängligt, ansåg HovR, och avtalets ordalydelse motsade de faktiska formerna för handeln med indexoptioner. HovR fann därför att Charlotte S haft att förlita sig på att inga indexoptionsaffärer skulle utföras utan hennes instruktioner i varje särskilt fall, och att banken varit vårdslös genom att inte iaktta detta.

Kommentar.

Det mest framträdande i detta fall är HovR:ns uttalande om att en uppdragstagares omsorgsplikt omfattar, för de fall där uppdraget i fråga är komplicerat och riskfyllt, en skyldighet att informera uppdragsgivaren om detta innan uppdraget utförs. Om det inte sker har uppdragstagaren följaktligen inte fullgjort sitt uppdrag omsorgsfullt, utan istället varit vårdslös. Den argumentationen knyter an till det som domstolarna kommit fram till i de tidigare nämnda fallen, nämligen att det är viktigt att uppdragstagaren anpassar utförandet av sitt uppdrag till huvudmannens bakgrund. Särskilt viktigt är detta om det råder osäkerhet kring utförandet av uppdraget, t.ex. om rättsläget är oklart, eller om uppdraget t.ex. medför stora ekonomiska risker. Göt inte uppdragstagaren detta har han inte fullgjort sitt uppdrag med den omsorg som krävs av honom, och han kan därmed ådra sig skadeståndsskyldighet.

RH 1996:47

Bakgrund.

En uppdragstagare hade i RH 1996:47 fått i uppdrag att utföra en besiktning på en fastighet inför ett köp.

Johan L och Maria N uppdrog inför ett eventuellt fastighetsköp Byggnadskonsult i Simrishamn AB (bolaget) att besiktiga fastigheten ifråga, bl.a. med tanke på fuktskador. Efter besiktningen utfärdade bolaget ett besiktningsutlåtande som Maria N och Johan L tog del av. Den instängda lukt som fanns i fastigheten förklarade bolagets representant med att huset stått oanvänt en längre tid. Maria N och Johan L förvärvade efter detta fastigheten. Den instängda lukten försvann ej, och de lät åter undersöka fastigheten. Det visade sig att fastigheten var fuktskadad, vilket därefter avhjälpes.

Maria N och Johan L väckte talan mot bolaget och yrkade på ersättning. Grunden för detta var att det enligt uppdraget har ålegat bolaget att underrätta dem om eventuella fel och brister på fastigheten, eller eventuella tecken på fel. Maria N och Johan L menade att bolaget brustit i sitt uppdrag genom att inte föreslå lämpliga åtgärder för att utreda orsaken till den dåliga lukten. Bolaget har heller ej utfört en riskanalys, och varit oaktsamma i utförandet av sitt uppdrag.

Bolaget bestred yrkandet och anförde att omfattningen av uppdraget klart formulerats i besiktningsutlåtandet, samt att uppdraget utförts med den omsorg och noggrannhet som kan krävas.

Avgöranden.

I TR bifölls inte käromålet. **HovR** fann att uppdraget omfattade en sådan undersökning som blivit utförd, och att bolaget med bakgrund av undersökningen inte hade anledning att råda Maria N och Johan L att göra en utvidgad undersökning. Dock har bolaget varit medvetet om att den fuktundersökning som gjorts haft en begränsad omfattning samt att det krävdes en större och mer omfattande undersökning för att med säkerhet kunna avgöra om det fanns några fuktproblem i byggnaden. Bolaget har även känt till att de undersökningar som gjorts inte gjorts på de ställen där man med störst sannolikhet kunnat påvisa fuktproblem. HovR menade också att det måste ha stått klart för bolaget att Johan L och Maria N inte haft några djupare kunskaper i byggnadstekniska frågor, att de skulle förlita sig på besiktningens utlåtandet samt att de hade små möjligheter att dra några slutsatser av det. Det har därför ålegat bolaget att utforma redovisningen av resultatet av besiktningen, och att gå igenom den med Johan L och Maria N, på ett sådant sätt att de kunnat dra rimliga slutsatser av fuktproven. HovR menade att det var särskilt viktigt att redovisningen inte gav en felaktig uppfattning av omfattningen av undersökningen och med vilken säkerhet man kunnat utesluta förekomsten av fuktproblem på fastigheten. Bolaget hade inte gjort detta och HovR fann därför att bolaget av oaktsamhet förlett Maria N och Johan L att köpa fastigheten ifråga.

Kommentar.

Även i detta fallet i likhet med de ovan nämnda fallen framgår det att det är viktigt för uppdragstagaren att utföra sitt uppdrag med tanke på uppdragsgivarens utbildning, kvalifikationer och erfarenheter. Bolaget i detta fallet underlät att redovisa på det sätt som var lämpligt med tanke på sina uppdragsgivare, och jag finner det väldigt likt argumenteringen som ovan förs med avseende på underlåtenhet att ge råd. En uppdragstagare måste anpassa utförandet av sitt uppdrag efter uppdragsgivaren. Om han inte gör det har han utfört sitt uppdrag oaktsamt, och kan bli skyldig att utge skadestånd.

RH 1996:153

Bakgrund.

Detta rättsfall har även berörts tidigare, se 6.4. Där behandlades frågan om ett uppdragsförhållande uppkommit eller inte. I det här avsnittet kommer ansvarsfrågan att behandlas. En kort sammanfattning av bakgrunden är att det uppkommit en tvist om en revisionsbyrå hade varit rådgivare åt ett finansbolag eller inte, samt om att byrån brustit i sitt rådgivaransvar. Finansbolaget har överlätit sin talerätt till Kurt F. Vad gäller ansvarsfrågan menade Kurt F att revisionsbyrån inte hade varnat honom tillräckligt bestämt om transaktionernas skattekonsekvenser, och att han förletts att tro att gåvoskatten inte var så stor. Han anförde även att revisionsbyråns representant inte hade skaffat sig erforderlig kunskap om rättsläget, och att Kurt F förletts att tro att finansbolaget aldrig kunde drabbas av gåvoskatt oavsett om överlåtelsen kom till stånd eller gick åter. Revisionsbyrån hade även omöjliggjort en eventuell befrielse från gåvoskatt genom att råda Kurt F att inte låta affären gå åter.

Revisionsbyrån bestred käromålet och anförde först att den inte hade haft något uppdrag i förhållande till finansbolaget. Se mer om detta i 6.4. I ansvarsfrågan menade revisionsbyrån att den inte varit vårdslös.

Avgörandena.

TR biföll inte käromålet. Med avseende på frågan om vårdslös rådgivning fann HovR att Kurt F skulle ha motsatt sig transaktionen om finansbolaget skulle komma att drabbas av någon gåvoskatt. Under de förhållandena hade aldrig transaktionen genomförts om Kurt F hade insett att gåvoskatt skulle bli följden. Då revisionsbyråns representant åtagit sig att vara ekonomisk rådgivare, har det ålegat honom att belysa affärens skattekonsekvenser och ge en korrekt information om gällande regler. Med tanke på det rättsläge som rådde vid tillfället för affären, fann HovR att revisionsbyråns representant inte införskaffat sig erforderliga kunskaper beträffande skattereglerna. HovR menade också att då revisionsbolaget betett sig så vårdslöst under tillkomsten av överlåtelseavtalet, har det ålegat revisionsbolaget att självständigt undersöka möjligheten att undgå gåvobeskattnings. Detta har dock ej skett. Vid en samlad bedömning fann HovR att revisionsbolaget förfarit vårdslöst, och att finansbolaget därmed orsakats skada.

Kommentar.

Man finner efter att ha studerat detta fall att det åligger en uppdragstagare att ha erforderlig kunskap om sitt uppdrag, och om så inte är fallet, att skaffa sig sådan. Har uppdragstagaren varit vårdslös eller begått ett misstag så skall han självständigt försöka gottgöra och/eller motverka detta, utan att uppdragsgivaren behöver säga till om det. Det är inte ens säkert att uppdragsgivaren är medveten om sin uppdragstagares brister eller misstag. Troligtvis har uppdragsgivaren ingen kunskap om det uppdragstagaren har att utföra. I sådana fall skulle han troligtvis ha utfört uppdraget själv.

Detta avgörande följer samma spår som de andra avgörandena om rådgivning som behandlas i denna uppsats. Här rör det sig om en underlåtenhet att införskaffa sig kunskap, och i och med detta har även uppdragstagaren underlåtit att ge råd om affärens skattekonsekvenser, och på så sätt varit vårdslös.

Sammanfattning.

De ovan redovisade rättsfallen har valts ut för att försöka visa på en del grundläggande principer för en sysslomans ansvar gentemot sin huvudman.

Först och främst måste själva uppdragsavtalet fastställas. Utan vetskap om vad det omfattar kan man ej avgöra om uppdragstagaren varit oaktsam eller ej. En uppdragsgivare måste dessutom kunna lita på sin uppdragstagare. Utan förtroende är ett sysslomannaavtal inte till mycken nytta. I fråga om rådgivning gäller att om uppdraget är att ge råd i komplicerade frågor, kan en underlåtenhet att ge råd medföra att uppdragstagaren varit oaktsam. Är situationen sådan att exempelvis rättsläget är oklart, och uppdragstagaren inte är säker på sin sak och hur han skall råda, åligger det honom att klargöra detta för sin uppdragsgivare. Dock är detta en sanning med modifikation, ty det beror till stor del på vad uppdragsgivaren har för kvalifikationer, bakgrund och kunskap för hur mycket som kan krävas av uppdragstagaren för att denne inte skall anses ha varit oaktsam. Som nämnts ovan, kan exempelvis en s.k. affärsman som dagligen kanske kommer i kontakt med svåra ekonomiska bedömningar inte behöva ges samma sorts råd som en lekman. Är ett uppdrag komplicerat och riskfyllt åligger

det uppdragstagaren att informera uppdragsgivaren om detta innan uppdraget utförs. I allmänhet gäller det att utföra sitt uppdrag med tanke på sin uppdragsgivares kvalifikationer, och det gäller att anpassa kraven på uppdragstagaren efter dessa. En uppdragstagare skall även ha erforderlig kunskap för att kunna utföra sitt uppdrag. Har han inte det åligger det honom att införskaffa det. Har en uppdragstagare begått ett misstag under utförandet av sitt uppdrag skall han försöka minska de skador som eventuellt kan uppkomma, och att försöka motverka effekterna av misstaget. Detta utan att uppdragsgivaren skall behöva säga till om det. Med tanke på det som nämnts ovan, så verkar en uppdragstagare ha ett stort ansvar. Visst är det så, men man skall inte glömma att många av de problem som kan uppkomma enkelt kan lösas med en gnutta sunt bondförnuft. Tänker uppdragstagaren ofta bara efter innan han handlar så undgås många problem som i efterhand kan bli dyrköpta erfarenheter. Denna sanning gäller även uppdragsgivaren.

Slutredovisning och preskription.

Slutredovisning, en skyldighet att redogöra.

När det uppdrag en syssloman fått är slutfört skall han redogöra detta för sin huvudman, speciellt hur han handhaft tillgångar för dennes räkning. I HB 18 kap 1§ står det att sysslomannen ”göre ock redo och besked för det han om händer får”. Som beteckning för detta kommer jag hädanefter att använda slutredovisning, då det bättre passar in i vårt moderna språkbruk. Det krävs att en slutredovisning skiljer sig från en vanlig räkning. Ofta krävs det att en slutredovisning är mer detaljrik än exempelvis en vanlig räkning, med detaljerade uppgifter om in- och utbetalningar, och uppgift om hur mycket sysslomannen har tillgodoskrivit sig själv som arvode och dylikt. Om det visar sig att det finns ett tillgodohavande till förmån för huvudmannen skall detta omedelbart utbetalas till honom. För att på ett fullgott sätt kunna fullgöra redovisningsskyldigheten krävs det naturligtvis att uppgiften påbörjats redan under uppdragets utförande.³⁷ Kan sysslomannen inte redovisa för vad egendom som anförtrotts honom har använts till, så antar man att den inte har använts för huvudmannens räkning. Den som har haft hand om egendomen kan lättast skaffa fram redovisning för vad den har använts till, och det är därför som man gör den presumptionen att egendomen inte har använts för huvudmannens räkning.³⁸

Skillnaden mellan en ”vanlig” räkning och en slutredovisning torde vara lätt att avgöra. Av en slutredovisning menar jag att det klart skall framgå att det är en slutredovisning. En ”vanlig” räkning kanske endast är en räkning för att täcka löpande kostnader, eller endast är en gest för att förvissa sig om att huvudmannen verkligen har ärliga avsikter att fullgöra sina åtaganden gentemot sysslomannen. Som exempel på detta kan nämnas att advokater som utför ett sysslomannauppdrag åt en klient ofta i början av ett affärsförhållande, eventuellt för att tillvarataga klientens rätt, fakturerar en viss summa i förskott.³⁹ En slutredovisning däremot är ett avslutande av ett sysslomannauppdrag. Därav följer även att preskriptionstiden börjar löpa från det att slutredovisning är gjord. Inget av detta förhindrar naturligtvis parterna från att ingå ett nytt sysslomannaavtal, kanske till och med om att ett likartat uppdrag skall utföras.

Ofta krävs det enligt sysslomannaavtalet att sysslomannen skall hålla egendom han mottagit för huvudmannens räkning avskilda från sin egen egendom. Bl.a. är detta för advokater föreskrivet i lag, se RB 8 kap 4§ 3st. Ser man till huvudmannens skydd mot sysslomannens borgenärer kan detta spela stor roll. Visserligen påverkas inte huvudmannens äganderätt till bestämd egendom, men dock kan det vara av stor betydelse att huvudmannens egendom hålls avskild från sysslomannens när det gäller generisk bestämd egendom, som pengar. Är sådan egendom tillhörig huvudmannen sammanblandad med sysslomannens, upphör huvudmannens sakrättsliga skydd enligt specialitetsprincipen.⁴⁰ Därmed skyddas inte egendomen ifråga mot exempelvis utmätning för att täcka sysslomannens skulder. Huvudmannen har heller inte någon separationsrätt för det fall att sysslomannen skulle gå i konkurs. Dock ger lagen om

³⁷ Hellner s 203.

³⁸ Bengtsson, s 164.

³⁹ Intervju med Advokat Tommy Nilsson, Trollhättans Advokatbyrå AB, 980219.

⁴⁰ Specialitetsprincipen innebär att sakrätter endast kan avse individuellt bestämda föremål. Dels måste föremålet vara individuellt, och anspråket på det får inte vara generiskt bestämt, dels måste föremålet gå att identifiera. För vidare läsning, se Håstad, Sakrätt, avseende lös egendom, upplaga 6:1, Stockholm 1966, s 152, 163 ff.

redovisningsmedel ett visst ytterligare skydd för huvudmannen.⁴¹ Enligt den skall belopp som avskiljts från sysslomannens egendom vara förbehållet huvudmannen, om det avskiljts utan dröjsmål. Detta gäller även om egendomen som avskiljts senare, om sysslomannen inte var på obestånd när avskiljandet skedde. Om egendomen inte är avskild så skall den ändå vara förbehållen huvudmannen, t.o.m. vid utmätning eller konkurs, om den finns omedelbart tillgänglig för avskiljning, samt det inte föreligger dröjsmål med avskiljandet. Det är tillräckligt att egendomen avskiljs t.ex. genom att läggas i ett kuvert. Att uppdragstagaren har behandlat de medel som han har till förfogande som främmande element i sin ekonomi är av största vikt.⁴²

NJA 1966 s 54.

Rättsfallet NJA 1966 s 54 har jag valt att redogöra för då det är ett rättsfall som berör frågan om vad som kan vara en slutredovisning. I rättsfallet är det en i dödsbo uppgiven borgenär, som icke inom ett år från det han erhållit muntliga uppgifter från boutredningsmannen att slutredovisning är verkställd och om resultatet av redovisningen för borgenärens del, klandrat redovisningen och därför gått miste om rätt till talan om skadestånd mot boutredningsmannen.

Bakgrund.

Löjtnant S.K avled i mars 1955. Advokat B. L, delägare i handelsbolaget D:s Avokatbyrå, Stockholm, förordnades till boutredningsman. Bouppteckning efter löjtnant K inregistrerades 1955. Dock avled advokat B.L i början av 1956, och jur. kand. E.F förordnades till hans efterträdare.

Direktör K.M.R stämde 1963 jur. kand. F och advokatbyrån inför Stockholms RR och yrkade att de skulle förpliktas att solidariskt utge skadestånd till honom. Direktör R anförde att han och löjtnant K hade ingått ett avtal som innebar att han erhållit rätt att ta matjord från vissa områden på Fittja gård. För detta hade direktör R erlagt dels det belopp som nämndes i avtalet, och sedan ytterligare ett annat belopp som förskottsbetalning för matjorden. Direktör R hade sedan efter överenskommelse med löjtnant K avstått från att ta jord från ett av områdena på gården mot att han senare skulle anvisas ett nytt område att ta jord ifrån. Efter det hade direktör R tagit ut jord från de återstående områdena, men inte blivit anvisad något nytt område istället för det han avstått ifrån. Då löjtnant K avled hade direktör R fortfarande inte fått något nytt område anvisat, ej heller efter dödsfallet. Direktör R hade därför en fordran gentemot dödsboet å det belopp han stämt advokatbyrån och jur. kand. F på.

Under 1955 hade direktör R erhållit en skrivelse från sedermera avlidne advokat L i vilken direktör R hade blivit upplyst om löjtnant K hade skulder men också icke oväsentliga tillgångar, och att man först senare under året kunde räkna med att ha ett säkrare underlag för boets ställning. Direktör R hade senare även fått ytterligare en skrivelse i vilken han upplystes om att utredningen av boet ännu ej var slutförd, samtidigt som det hemställdes om ytterligare tid för detta. I skrivelsen fanns även upplysningar om att det tack vare tillmötesgående från den avlidnes syskon fanns goda utsikter för en gynnsam avveckling av vissa av boets engagemang. Direktör R tyckte att det lät som om utredningen utvecklade sig i den riktning som han ville, och hade därför ingen anledning att kontakta advokatbyrån. Först senare, 1956, hade direktör R vänt sig till advokatbyrån då han inte hört något från boutredningsmannen. Därvid hade han fått reda på att han inte skulle få någon betalning. Vid ett senare möte hade

⁴¹ Lag (1944:181) om redovisningsmedel.

⁴² Detta stycke bygger på Bengtssons avsnitt 8.6.

direktör R:s ombud fått information om att slutredovisning till dödsbodelägarna hade ägt rum. Därefter hade direktör R:s ombud advokat B mottagit ett brev från en av delägarna i advokatbyrån, D, i vilket advokat B inbjöds att taga del av slutredovisningen, och vidare anfördes att samtliga borgenärer var nöjda. Direktör R menade att jur. kand. F hade förfarit vårdslöst genom att icke likvidera direktör R:s fordran på dödsboet, eller om jur. kand. F ansett att direktör R:s fordran varit tvistig, avsatt medel för fordringens gäldande. Med avseende på avliden advokat L så gjorde direktör R gällande att genom de skrivelser som advokat L skickat ut hade han ingått ett avtal om att försöka få fram pengar för att täcka skulderna, och att advokat L inte hade fullgjort detta. På så sätt hade direktör R orsakats skador motsvarande det yrkade beloppet.

Jur. kand. F och advokatbyrån bestred talan och anförde att direktör R:s talan avsåg klander av boutredningsmans förvaltning, och var för sent väckt. I andra hand gjordes gällande att jur. kand. F varken uppsåtligen eller av vårdslöshet förorsakat direktör R någon skada.

Avgörandena.

I Rådhusrätten (RR) och HovR ogillades talan, och direktör R sökte revision.

HD fann att genom de muntliga besked som jur. kand. F lämnat, som innebar att slutredovisning ägt rum till dödsbodelägarna, att han tagit ställning till direktör R:s fordran och funnit att den icke kunde godkännas, samt att boets övriga borgenärer erhållit full betalning, så måste han anses ha lämnat redovisning för sin förvaltning såvitt avser direktör R:s rätt. I och med detta hade direktör R gått miste om sin talerätt då han inte väckt talan inom ett år från redovisningen, och HD ogillade talan.

Kommentar.

Frågan är vad HD egentligen menade med detta domslut? Ansåg HD att det ibland är nog att avge en muntlig redovisning, eller menade HD att man i boutredningar även skall redovisa till såväl borgenärer som dödsbodelägare? Det ställs inga formkrav på redovisningen i HB 18 kap. Innan HD avgjorde fallet fick både Svenska bankföreningen samt Sveriges advokatsamfunds styrelse yttra sig.

Svenska bankföreningen menade att för de fall då det inte ens finns sannolika skäl för en påstådd borgenärens fordran, så brukar man nöja sig med att ge besked om att kravet avvisats. Oftast sker detta skriftligen, men det har även inträffat att det sker muntligen. Någon avskrift av den slutredovisning som avges till dödsbodelägarna brukar aldrig tillställas en påstådd borgenär.

Sveriges advokatsamfunds styrelse hade en del synpunkter om situationen. Dels menade den att någon redovisning normalt sett inte torde avges till borgenärer, och de därför inte torde omfattas av den ettåriga klanderfristen, dels ansåg den att den redovisning som avgetts, trots att det inte finns några formkrav, uppfyllde de krav som bör ställas på en redovisning. Det ligger i sakens natur att en syssloman endast skall avge redovisning till sin huvudman, i det här fallet dödsbodelägarna. Dock stöder man sig i den här domen på stadgandet i ÄB 19 kap. 18§ 1 st., som säger att boutredningsman kan bli skadeståndsskyldig mot dödsboet "*eller någon vars rätt är beroende av utredningen*", och därför bestäms i det här fallet uppdragsgivarkretsen väldigt vidsträckt, och omfattar även dödsboets borgenärer.⁴³ Anser man att ett dödsbos borgenärer tillhör uppdragsgivarkretsen, så bör boutredningsmannen även redovisa till dessa. Troligtvis gäller dock endast det här för dödsbon och deras boutredningsmän. Normalt sett torde det vara så som Sveriges advokatsamfunds styrelse

⁴³ Hellner, s 213.

ansåg, att borgenärer inte torde omfattas av den ettåriga klanderfristen, utan endast uppdragsgivare. Jag tror inte att HD menade att även borgenärer i allmänhet skulle tillställas redovisning, utan jag tror att HD avsåg att fastställa det inte finns några formkrav på redovisningen. Dock måste en redovisning ändå uppfylla vissa andra krav, i det här fallet boets ställning och hur man kommit fram till den. Uppfyller en redovisning de grundkrav som ställs på den så spelar dess form absolut ingen roll.

Preskription.⁴⁴

Den bestämmelse i HB 18 kap. som har störst praktisk betydelse torde vara preskriptionsbestämmelsen i 9§. Lydelsen av den är : *"Var som å sysslomans förrättning tala vill; göre det lagligen inom natt och år, sedan han vid sysslan skiljdes, och redo och räkning gjord är av honom, eller av hans arvingar, där han död är. Haver man laga förfall; njute samma tid därefter."* Den som vill väcka talan om ansvar för en syssloman måste alltså göra det inom ett år. Det är en väldigt mycket kortare tid än den normala tioårspreskriptionen. Uppdragsgivaren måste därför agera snabbt, annars kan han gå miste om sin talerätt. Naturligtvis kan detta leda till rättsförluster, om inte uppdragsgivaren har klart för sig vad som gäller. Ett problem som kan uppstå är att huvudmannen inte får klart för sig att han har ett krav mot sysslomannen förrän preskriptionstiden har löpt ut. Främst är bestämmelsen avsedd för situationer där sysslomannen handhar egendom för sin huvudmans räkning, men den har även stor betydelse för ett flertal andra uppdragstagare med mer speciella åligganden, som exempelvis boutredningsmän.⁴⁵ Hellner menar att regeln kan tillämpas vid alla typer av uppdrag där redovisningsräkning avges.⁴⁶ Det finns i en del speciallagar om andra uppdragsförhållanden andra preskriptionsregler, t.ex hänvisas i fråga om klander av boutredningsmans förvaltning i ÄB 19 kap. 19§ till HB 18 kap. 9§. Om det inte finns uttryckliga bestämmelser om vilken preskriptionsfrist som gäller, så torde man ofta framgångsrikt kunna argumentera för att HB 18 kap. 9§ skall gälla. Dock måste uppdragsförhållandet vara av likartat slag som ett sysslomannauppdrag, se mer om detta nedan. Preskriptionstiden gäller endast vid talan av uppdragsgivaren⁴⁷, men som vi såg i NJA 1966 s 54 ovan, så kan ibland kretsen av uppdragsgivare bestämmas ganska vidsträckt. Att preskriptionstiden är så kort som den är kan synas underligt. Men detta kan relativt enkelt motiveras med att man inom inte alltför lång tid bör klara upp parternas mellanhavanden, samt att ju längre tiden går, desto svårare blir saken att utreda. Sysslomannen bör även kunna känna sig trygg för oväntade krav på grund av ett utfört uppdrag.⁴⁸ Preskriptionstiden börjar inte löpa förrän sysslomannen avgivit slutredovisning. Som nämnts ovan ställs det vissa krav på den redovisningen. Preskriptionen avser endast redovisningen och fordringar som beror på den. Ett eventuellt tillgodohavande är en fordran som inte beror på redovisningen, och preskriberas därmed enligt den generella tioårsregeln. Innehav sysslomannen något som huvudmannen äger, påverkas detta inte av någon preskription överhuvudtaget i och med att äganderätt inte preskriberas. När preskriptionstiden passerat kan huvudmannen inte längre anmärka på redovisningen och dess innehåll, eller på vad som borde ha ingått i den. Ej heller kan huvudmannen efter ettårsfristens utgång göra invändningar på motkrav, t.ex. arvode och ersättning för utlägg, som framställs i samband med redovisningen.

⁴⁴ Avsnittet bygger till stor del på Hellners avsnitt 7.6.5.

⁴⁵ Bengtsson, s 166.

⁴⁶ Hellner, s 212.

⁴⁷ Ibid, s 213.

⁴⁸ Bengtsson, s 166.

Dock gäller troligen att om huvudmannen har en skadeståndsfördran mot sysslomannen på grund av någon brottslig gärning så påverkas detta inte av den ettåriga preskriptionstiden.⁴⁹ Något ytterligare att tänka på i samband med preskriptionsbestämmelsen i HB 18 kap. 9§ är att preskriptionsavbrott inte kan göras på normalt sätt. Om man vill avbryta preskriptionstiden så måste man göra det lagligen. Detta gör man genom att väcka talan inför domstol. Dock förlängs fristen om man har laga förfall. Vad detta innebär får man avgöra från fall till fall, men troligen får svårare sjukdom och bortovaro i offentlig tjänst anses vara laga förfall.⁵⁰

NJA 1995 s 648.

Frågan i NJA 1995 s 648 rör när fristen för klandertalan av en boutredningsmans förvaltning går ut.

Bakgrund.

Mattias O avled under 1981, och efterlämnade som bröstarvingar bl.a. Carin A. Bouppteckning förrättades i maj 1982, och som boutredningsman förordnades i januari 1982 Sparbanken Finn. Carin A väckte i april 1992 talan mot banken och yrkade på att banken skulle utge ersättning till dödsboet. Grunden för detta var att boutredningen tagit orimlig tid i anspråk genom försummelse av boutredningsmannen, och detta hade medfört att boet i närmare angivna avseenden var berättigat till ersättning. Enligt Carin A hade slutredovisning för boutredningsmannens förvaltning avgivits i april 1991.

Banken bestred talan, och gjorde även gällande att Carin A försuttit sin talerätt då preskriptionstiden enligt banken redan löpt ut. Slutredovisning hade avgivits i december 1990 enligt bankens uppfattning. Banken menade att den i egenskap av boutredningsman uppträtt dels som utredare av boet, och dels som skiftesman. Den första uppgiften avslutas genom avgivande av redovisning för förvaltning, och den andra genom arvsskiftets förrättande, utgivande av egendom och redovisning för tiden efter förrättandet. Om dödsbodelägare ville klaga på bodelningsmans förvaltning av boet såsom utredare, så skall delägaren väcka talan inom ett år från det utredaren skilts från uppdraget och avgivit redovisning, ansåg banken. Detta hade inte Carin A gjort, och därmed försuttit sin talerätt.

Carin A ansåg att så inte var fallet. Hon menade att uppdraget som boutredningsman måste ses som en helhet, och det är inte avslutat förrän slutredovisning avgivits för hela uppdraget. Så hade inte skett här, och därför hade Carin A inte försuttit sin talerätt, menade hon.

Avgörandena.

Frågan om preskription prövades i TR genom mellandom, och svarandens yrkande om preskription ogillades. Banken överklagade, och HovR fann att Carin A:s talan var preskriberad. Carin A fullföljde talan i HD.

HD: En boutredningsmans uppdrag är att förvalta dödsboets egendom samt vidtaga alla erforderliga åtgärder som behövs för att utreda det. Om han själv inte är dödsbodelägare, är han även utan särskilt förordnande skiftesman. Så snart ett dödsbo är redo för skifte skall boutredningsmannen, om skifte kan ske utan men för någon vars rätt är beroende av utredningen, avge redovisning för sin förvaltning. Den redovisningen torde kunna utgöra slutredovisning för förvaltningen. I detta fallet skedde också så. Dock fortsatte bankens

⁴⁹ Bengtsson, s 167.

⁵⁰ Hellner, s 215.

förvaltning efter det att redovisningen avgivits, och kom att föranleda en ny redovisning några månader senare. HD menade att det i och för sig skulle kunna falla sig naturligt att räkna en klanderfrist från den första redovisningen då försummelserna faktiskt ägde rum under den tid som redovisningen avsåg. Dock skall klanderfristen gälla hela förvaltningen, samt att det inte är lämpligt att dela upp förvaltningen med olika klanderfrister. Med hänsyn till detta samt att förvaltningen fortsatt efter det att den första redovisningen avgivits, så fann HD att klanderfristen skulle räknas från den senare redovisningen. Carin A hade därför inte försuttit sin talerätt.

Kommentar.

De viktigaste iakttagelserna som kan göras av HD:s dom är att en slutredovisning skall gälla hela förvaltningen. Det är inte önskvärt att en och samma förvaltning skall delas upp i ett flertal delar med olika klanderfrister. Man skall inte kunna undgå ansvar genom att skicka redovisning efter varje moment man utfört, och hävda att det är en slutredovisning. Slutredovisning skall avgas efter det att hela uppdraget är slutfört, och sysslomannen frånträtt sitt uppdrag. Först efter detta skall preskriptionstiden börja löpa. I detta fallet hade förvaltningen de facto fortsatt, och därmed började inte heller klanderfristen att löpa förrän uppdraget var slutfört.

Sammanfattning.

Efter det att en syssloman slutfört sitt uppdrag skall han redovisa detta till sin huvudman. Slutredovisningen skall skilja sig från en vanlig räkning, och innehålla detaljerade uppgifter om eventuella in- och utbetalningar med verifikationer, samt även innehålla uppgift om det arvode som sysslomannen tillskrivit sig, om så har skett. Det finns inga formkrav på en slutredovisning, utan den kan ibland till och med vara muntlig. Ett eventuell tillgodohavande till förmån för huvudmannen skall därefter omgående utbetalas till honom.

Efter att slutredovisningen är fullgjord, börjar preskriptionstiden att löpa. Då den jämfört med den normala tioårspreskriptionen är väldigt kort, ett år, är det mycket viktigt att huvudmannen har klart för sig att det är en slutredovisning han fått del av. Om han sedan vill klandra sysslomannen för det sätt han utfört uppdraget på, måste han agera snabbt och väcka talan inom ett år, annars förlorar han sin talerätt. Troligtvis är det inte endast på sysslomän som den ettåriga preskriptionsregeln kan tillämpas, utan även de flesta andra uppdrag där redovisningsräkning avgas. Slutredovisningen skall även gälla hela uppdraget, ej delar av det, och därav följer att preskriptionstiden ej börjar att löpa förrän hela uppdraget är slutfört och redovisat för.

Redovisningsplikten är ganska naturligt nära sammankopplad med preskriptionstiden. Om inte slutredovisningen är utförd börjar inte preskriptionstiden att löpa. Frågan om klandertalan är preskriberad eller inte dyker ofta upp i rättegångar om det finns minsta lilla chans att argumentationen kan lyckas. Det är ett argument som anses vara lite av ett "tjuvknep" bland praktiserande advokater. Dock är det sällan som domstolarna godtar det argumentet, utan de försöker ofta finna någon annan utväg istället.⁵¹ Vad detta beror på kan man endast spekulera i, men en god gissning torde vara att domstolarna vill undvika att beröva någon dess talerätt, vilket är det de gör genom att förklara en klandertalan preskriberad. Istället letar de efter andra, mindre uppseendeväckande, utvägar.

⁵¹ Intervju med Advokat Tommy Nilsson, Trollhättans Advokatbyrå AB , 980219.

Avslutning.

I detta avsnitt kommer jag att försöka ge en sammanfattande bild av vad sysslomannskapet innebär, samt även försöka komma med egna synpunkter och funderingar.

Sysslomannen som ett juridiskt begrepp befinner sig, som jag har försökt visa ovan, mitt emellan den anställde och den helt fristående uppdragstagaren med arbetsbeting. Han måste utföra sitt uppdrag efter sin huvudmans instruktioner. Skulle det inte vara möjligt, måste han snarast kontakta huvudmannen för nya instruktioner. Dock är det inte enbart arbetet i sig som är föremålet för uppdraget, som för den anställde, utan istället är det ofta någon form av immateriell prestation, som att tillvarata huvudmannens rättigheter gentemot tredje man. På så sätt skiljer han sig även från den fristående uppdragstagaren som ofta har ett materiellt mål att uppnå. Det kan vara att bygga ett hus, riva en bro, tillverka en vara osv. Den traditionella bilden av en syssloman är att han företar rättshandlingar och sköter ärenden hos en myndighet för sin huvudmans räkning. Han kan t.ex. sälja eller köpa egendom, förvalta egendom, ombesörja befraktning av egendom eller utföra någon form av mäklaruppdrag.⁵² I många fall finns det specialreglering för traditionella sysslomannauppdrag, som exempelvis fastighetsmäklarlagen.⁵³ Dock finns det idag ett flertal yrken som inte riktigt passar in i den traditionella bilden av sysslomannskapet. Det finns en uppsjö av olika konsulter. Konsulter är en ju om man tänker efter lite det som alltid tidigare kallats rådgivare. De är verksamma inom i stort sett alla områden på marknaden i dag. Andra uppdragstagare kan vara verksamma i upplysningsverksamheter, syssla med skapande andlig verksamhet (t.ex. författare) eller undervisning.⁵⁴ I doktrinen har framförts att dessa uppdrag inte är sysslomannauppdrag.⁵⁵ Jag ser inga skäl till att inte behandla dessa på samma sätt som de traditionella sysslomannauppdragen, och tillämpa samma regler. De flesta immateriella uppdragstagarnas situation är ofta väldigt lik den traditionelle sysslomannens, och de arbetar efter sin uppdragsgivares instruktioner, men utför ändå sitt uppdrag mer fritt än en arbetstagare. Reglerna som gäller är ofta också samma. I och för sig handhar de inte alltid egendom för sin huvudmans räkning, men det gör inte heller alltid den traditionelle sysslomannen. Ser man till hur en advokat för sin huvudmans talan medför detta inte att han handhar egendom. Dock står ofta egendom på spel, men det är en annan fråga. Dessutom är det ofta så att utförandet av en immateriell uppdragstagares uppdrag rör egendom. Det kan vara ekonomisk rådgivning, eller som vi sett exempel på ovan, rådgivning inför fastighetsköp. Den traditionelle sysslomannen hjälper ofta huvudmannen att tillvarata hans rättigheter. Indirekt hjälper ofta den immaterielle uppdragstagaren sin huvudman med att tillvarata dennes rättigheter, t.ex. genom att se till att han inte blir lurad inför ett husköp. I doktrinen råder det, som ovan nämnts i avsnitt 6.6, mer eller mindre enighet om att en advokat är syssloman i förhållande till sin klient/huvudman. I advokatverksamheten ingår ofta rådgivning, det utgör till och med ofta större delen av en advokats verksamhet.⁵⁶ Jag ser inga skäl till att endast advokater skall vara sysslomän, och inte andra rådgivare. Enligt min uppfattning bör man utvidga det traditionella sysslomannabegreppet till att omfatta även de immateriella uppdragstagarna. Reglerna i HB

⁵² Bengtsson, s 149.

⁵³ Fastighetsmäklarlag (1995:400).

⁵⁴ Bengtsson, s 172.

⁵⁵ Ibid., s 172.

⁵⁶ Wiklund, s 11.

18 kap. bör även utan problem kunna tillämpas på alla uppdrag där redovisningsräkning skall avges, förutsatt att det inte finns någon specialreglering.⁵⁷

Själva uppdragsavtalet som ligger till grund sysslomannaavtalet behöver inte uppfylla några speciella formkrav. Naturligtvis är det bättre ur bevishänseende om avtalet är skriftligt, men det är inget krav. Avtalet ingås på sedvanligt sätt. Precis som i andra avtalsituationer kan det uppstå frågor om vad ett avtal innebär, och även ibland om ett avtal överhuvudtaget ingåtts eller inte. Man ser då till partsbruk, branschsedvänja och till situationen i övrigt för att reda ut vad som gäller, dvs man tillämpar vanliga regler om avtalsbindning på situationen ifråga. Ser man till de rättsfall som har redogjorts för i den här uppsatsen finner man att när det gäller ansvarsfrågan, så är ett ständigt återkommande misstag som görs att sysslomannen inte anpassar utförandet av uppdraget till sin huvudman. Att det problemet uppstår har jag svårt att egentligen förstå. Sysslomannen skall utföra sitt uppdrag med omsorg, och ha sysslomannens väl för ögonen. Är det fråga om rådgivning, så har uppdragsgivaren inte stor hjälp av en rådgivare som ger honom råd som han inte kan förstå. Det säger sig själv. Dessa problemen hade säkerligen i många fall gått att undvika om vanligt sunt förnuft hade använts. Sysslomannen förväntas ofta ha en specialkunskap på det område han arbetar inom. Huvudmannen hade troligen inte anlitat honom om det inte hade varit så, annars hade han troligen lika väl kunnat utföra uppdraget själv, och därför måste sysslomannen när han exempelvis rapporterar eller redovisar sitt uppdrag lägga sig på en sådan nivå att huvudmannen förstår innebörden i den information han får. Dock bör man även beakta att om en syssloman får i uppdrag att t.ex. ge råd om något som inte ingår i hans specialkunskap, så ser man inte lika allvarligt på om rådet skulle visa sig vara felaktigt, jämfört med om rådet rört hans specialkompetens. Sysslomannen har även att följa de instruktioner han får av sin huvudman, samt försöka reparera eventuella misstag han gjort.

Efter det sysslomannen fullgjort sitt uppdrag, skall han redovisa det för sin huvudman. För redovisningen gäller heller inga formkrav, men den bör vara ganska detaljerad och visa alla transaktioner som eventuellt har gjorts med medel tillhöriga huvudmannen. Det är ofta lättast om det sker skriftligen. En av de viktigaste aspekterna med redovisningen är att efter den är gjord, så börjar preskriptionstiden att löpa. Preskriptionstiden är kort, bara ett år, till skillnad från den vanliga tioåriga preskriptionstiden. Detta medför att om huvudmannen vill klandra sysslomannen för något, så måste han agera snabbt. Preskriptionen gäller endast talan av huvudmannen, och preskriptionsavbrott kan endast göras genom att väcka talan. I och med att jag anser att begreppet syssloman även bör omfatta de immateriella uppdragstagarna, så följer att den ettåriga preskriptionstiden även bör gälla för dem. Det behöver inte vara så att de har handhaft egendom tillhörig huvudmannen. Har de inte det räcker det med att de relativt utförligt redovisar hur de utfört sitt uppdrag. De lege ferenda kan man spekulera i om en ettårig preskriptionstid verkligen är lång nog? Det är inte alltid så att man hunnit upptäcka att ett uppdrag inte utförts på rätt sätt inom ett år efter det är avslutat. I vissa fall kan man tänka sig att effekterna av uppdraget inte ens hunnit visa sig innan preskriptionstiden löpt ut. Jag tror att man bör förlänga preskriptionstiden något, om inte annat av rättssäkerhetsskäl. En huvudman som inte upptäcker ett felaktigt utfört uppdrag förlorar sin talerätt. Dock menar jag inte att sysslomannen skall gå omkring med ett ständigt hot hängande över huvudet. Jag tror att en preskriptionstid på tre år hade varit lagom. Idag verkar det vara så att domstolarna tvekar med att använda sig av den korta preskriptionstiden i HB 18 kap. Speciellt när det rör fall där huvudmannen är konsument, och sysslomannen näringsidkare. Om man förlängde preskriptionstiden något, så tror jag att det skulle gagna alla, såväl sysslomän som huvudmän, genom att rättssäkerheten skulle bli bättre då förutsägbarheten skulle öka. Skulle det dessutom

⁵⁷ För detta tycker jag mig finna stöd hos Hellner, s 212.

vara klart fastställt att HB 18 kap. skall tillämpas på den vidare kretsen av sysloman, de immateriella uppdragstagarna, skulle vi få ett mer klart och transparent regelverk att tillämpa, och förutsägbarheten skulle öka. Eventuellt skulle man behöva skriva om nämnda kapitel, och vara mer specifik och detaljerad. Den lydelse som det har idag är ganska oklar, samt inte direkt detaljerad.

Käll- och litteraturförteckning.

Primär litteratur.

Adlercreutz Axel	Avtalsrätt 1, upplaga 9, Lund 1990.
Bengtsson Bertil	Särskilda avtalstyper I, upplaga 2, Stockholm 1979.
Bergström Sture, Eek	Juridikens termer, upplaga 7, Stockholm 1988
Hilding, Håstad Torgny och Lindblom Per Henrik	Sysslomannaskap Aftalets begrepp och dess afgränsning mot andra närbesläktade aftal, Malmö 1919.
Hasselrot Berndt	Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt, 1:a häftet, upplaga 2, Stockholm 1993.
Hellner Jan	Sakrätt, avseende lös egendom, upplaga 6:1, Stockholm 1966.
Håstad Torgny	Mellanmansrätt, upplaga 8, Stockholm 1988.
Tiberg Hugo och	
Dotevall Rolf	
Wiklund Holger	God Advokatsed, Stockholm 1973.

Sekundär litteratur.

Cervin Ulf	Om passivitet inom civilrätten, Lund 1960.
Donner Gabriel	Handbok i bankrätt, Borås 1996.
Karlgren Hjalmar	Passivitet En köprättslig och allmänt avtalsrättslig studie, Stockholm 1965.
Wenne Lars	God advokatsed, Göteborg 1988.

Författningar.

Fastighetsmäklarlag
(1995:400)
Konkurslag (1987:672)
Lag (1914:45) om
kommission

Övrigt.

Telefonintervju 980219 med Advokat Tommy Nilsson, Trollhättans Advokatbyrå AB, Box 89, 461
22 TROLLHÄTTAN, 0520-480001

Rättsfallsförteckning.

Högsta domstolen.

NJA 1966 s 54
NJÄ 1981 s 1091
NJÄ 1992 s 16
NJÄ 1992 s 243
NJÄ 1992 s 502
NJÄ 1994 s 598
NJÄ 1995 s 648
NJÄ 1997 s 65

Hovrätterna.

RH 1995:88
RH 1995:136
RH 1996:47
RH 1996:153